ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է 1993 Թ. ՓԵՏՐՎԱՐԻՑ | 1 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1995 Թ., № 1 (44) | ԳԻՆԸ՝ 25 ԴՐԱՄ

ԱԿՆԹԱՐԹ.— Վրաստանի ԳԱ պրեզիդենտ Ն. Մուսխելիշվիլին շնորհավորում է ՀԳԱ պրեզիդենտ Վիկտոր Համբարձումյանին՝ ծննդյան օրվա առթիվ (1978 թ.)։

ՈՐՈՇՈՒՄ

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍՆԵՐ Վ. Հ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆԻ, Պ. Գ. ԿՈՍՏՅՈՒԿԻ ԵՎ Բ. Ե. ՊԱՏՈՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի նախագահությունը որոշում է.

1. Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամներ Վիկտոր Համազասպի Համբարձումյանին, Պլատոն Գրիգորևիչ Կոստյուկին և Բորիս Եվգենևիչ Պատոնին նշանակել Ռուսաստանյան գիտությունների ակադեմիայի խորհրդականներ։

2. Նկատի ունենալով ակադեմիկոսներ Վ. Հ. Համբարձումյանի, Պ. Գ. Կոստյուկի և Բ. Ե. Պատոնի՝ որպես գիտությունների ակադեմիայի նախագահության անդամներ Ռուսաստանյան գիտությունների ակադեմիայում կատարած մեծ և արգասավոր աշխատանքը, նրանց համար նշանակել ամենամսյա վճարումներ՝ ՌԳԱ նախագահության անդամի աշխատավարձի 0,7 մասի չափով։

Ռուսաստանյան գիտությունների ակադեմիայի պրեզիդենտ, ակադեմիկոս՝
ՅՈՒ. Ս. ՕՍԻՊՈՎ

ԵՐԵՎԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ, ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆԻՆ

Մեծարգո Վիկտոր Համազասպովիչ, ինձ համար անչափ ուրախալի է հաղորդել, որ Ստեղծագործության ակադեմիայի նախագահության որոշմամբ, 1994 թվականին Ձեզ շնորհվել է Գեորգի Գամովի անվան մրցանակ ու դափնեկրի դիպլոմ և ակադեմիայի մեդալ՝ աստղագիտության զարգացման գործում Ձեր անգնահատելի ավանդի համար։

Ակադեմիայի պրեզիդենտ՝
Գ. Պ. ԳԼԱԴԻՇԵՎ

Հետաքրքիր է...

Մոլորակի ամենահաստ ծառը Սիցիլիայում աճող հազվագյուտ մի շագանակենի է։ 1875 թվականին նրա իրար մեջ աճած 5 բների շրջագիծը կազմում էր 64,2 մետր։ Այն ժամանակ նա 3600—4000 տարեկան էր։

***

Մոլորակի ամենաարագ աճող ծառը էվկալիպտն է (Նոր Գվինեա)։ Մեկ տարի հետո ամսում այն աճում է 10,6 մետր։

ՄԵՆՔ ԵՎ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

Հայաստանի բաց համալսարանի հրատարակչությունը լույս է ընծայել պատմական գիտությունների դոկտոր, վաստակավոր ժուռնալիստ Հովհաննես Բաղդասարյանի «Մենք և մեր լեզուն» (Եր., 1994) մտորումների ընտրանին։ Այն հարցերին։ Նախա
նվիրված է հայոց լեզվի արդի վիճակին, նրա խնդիրներին, տերմինաբանության ու տերմինաշինության առավել կարևոր հարցերին։ Նախատեսված է ընթերցող լայն շրջանակների համար։ Հեղինակը արգասավոր ճանապարհ անցած մտավորական է, աչքի ընկնող ժուռնալիստ-հրապարակախոս։

Երկար տարիներ ղեկավարելով Հայաստանի կառավարության առընթեր տերմինաբանական կոմիտեն, նա հետևողականորեն պայքարել է հայոց լեզվի անաղարտության, այն օտարամոլությունից մաքրելու, ինչպես և ազգային դիտական տերմինների ստեղծման և գործածության համար։ «ՄԵՆՔ ԵՎ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ» գրքույկում զետեղված են հեղինակի տարբեր ժամանակներում մամուլում հրատարակած հոդվածները, որոնք ոչ միայն օժտված են մեր լեզվի հարցերին, որին նա լիովին արժանի է, այլև այն կատարելապես տիրապետելու, հայերենով պարզ ու հստակ, գեղեցիկ ու տպավորիչ գրելու և խոսելու կոչ ու պահանջ, ավագ ընկերոջ խոսք ու խորհուրդ։

«ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ» բաժինը մի հիացքանչ ձոն է հայոց լեզվին, մեսրոպյան գրերին, հայկական գիր ու գրականությանը։ Հեղինակը տեսական ու գործնական հողի վրա ներկայացրել է հայոց լեզվի զարգացման գործընթացը, լեզվի նրկատմամբ պետական հոգածության դերն ու նշանակությունը։ Արդ, առանց պետության շահագրգիռ աջակցության և հովանավորության, լեզուն չի կարող հարստանալ ու զարգանալ։ Դրան առհավատչյա են Հայաստանի Հանրապետության անկախության Հռչակագրի պահանջը և ՀՀ ԳԽ-ի 1993 թ. ապրիլի 17-ին ընդունած «Լեզվի մասին օրենքը», որոնցում սահմանված են Հայաստանի Հանրապետության լեզվական քաղաքականության հիմնադրույթները։

«Խոսել անթերի հայերենով, գրել անթերի հայերենով»— այս պահանջով է հեղինակը վերլուծել արդի հայ պարբերական մամուլի գործունեությունը։ Լեզուն հասարակական զարգացման ծանրաչափ է, ազգային անգնահատելի հարստություն։

Պրոֆ. Հովհ. Բաղդասարյանն անդրադարձել է նաև խոսքի նշանակությանը։ Լավ խոսքին հատուկ են պարզությունը, պատկերավորությունը և հակիրճությունը։ Խոսքով կազմավորվում, ձևավորվում և զգեստավորվում են մարդու մտքերը, արտահայտվում նրա խոհերն ու ձգտումները։

Հեղինակը անդրադարձել է տերմինաբանական կոմիտեի գործունեության լուսաբանմանը, նշել, որ կոմիտեն ղեկավարվել է երկու հիմնական սկզբունքներով՝

— Ընդդիմանում է օտար տերմինների ու բառերի անհարկի գործածությանը, դրանց ավելորդ ներմուծմանը հայոց լեզվի մեջ.

— Հաշվի է առնում, որ ոչ մի լեզու չի կարող հարստանալ և զարգանալ, եթե պարփակվի ազգային կեղևի մեջ... Տերմինաբանական կոմիտեի կատարած աշխատանքի արդյունավետությունը աներկբա է։ Գրքույկի վերջում տրըված են «Տերմինաբանական կոմիտեի ուղղագրության-ուղղախոսության և այլ հարցերի մասին որոշումները», որոնք խիստ գիտաճանաչողական և ուսուցողական նշանակություն ունեն։

ՀԱՂԹԱՆԱԿ 50

Մոտենում է Հայրենական մեծ պատերազմում խորհրդային ժողովուրդների տարած հաղթանակի 50-ամյակը։ ԽՍՀՄ նախկին հանրապետությունները, չնչին բացառությամբ, պատրաստվում են արժանիորեն նշել այդ հոբելյանը։

Ժողովուրդների հիշողության մեջ Հաղթանակի օրը միշտ եղել ու կմնա որպես ամենապայծառ ու համաժողովրդական տոն։ Այն կմնա որպես զոհվածների հիշատակի օր, քանի որ չկա մի ընտանիք, որին ինչ-որ կերպ չանդրադարձրեց այդ դաժան ու անողոք պատերազմը։

Այդ օրն առանձնակի զգացմունքով են դիմավորում պատերազմի բոցերով անցած վետերանները։ Նրանք ոչ միայն հիշում են իրենց ռազմաճակատային երիտասարդությունը, այլև խոր ակնածանքով գլուխ խոնարհում մարտադաշտում առհավետ մնացած իրենց մարտական ընկերների հիշատակի առջև։

Ամեն տարի նոսրանում են վետերանների շարքերը։ Մենք, նրանց ժառանգորդները, պարտավոր ենք չմոռանալ այս տխուր ու դաժան իրողությունը և հարգանքի տուրք մատուցել պատերազմի վետերաններին, պետականորեն նրանց շրջապատել հոգատարությամբ։

Սակայն Հաղթանակի օրը միայն վետերանների տոնը չէ։ Այն ամբողջ ժողովրդի տոնն է, քանի որ պատերազմում հաղթանակ տարավ ժողովուրդը՝ ընդդեմ մարդատյաց ֆաշիզմի, դաժանության, ստրկության։

Մենք՝ հայերս, առավել ոգևորությամբ ու սիրով ենք նշում Մեծ հայրենականում տարած հաղթանակի 50-ամյակը։ Եվ ոչ միայն այն պատճառով, որ հաղթանակի գործում մեծ ավանդ ունենք, տվել ենք առավել շատ զոհեր, ծնել առավել շատ հերոսներ, զորահրամանատարներ։ Մեր ժողովրդի հազարամյա պատմությունը դաժան պայքարի, պատերազմների, մեծ կորուստների պատմություն է։ Ու թեև քիչ են եղել հաղթանակները (Տիգրան Մե՜ծ, Ավարայր, Սարդարապա՜տ, Ապարան, Զանգեզո՜ւր, Արցա՜խ...), բայց հենց այդ հաղթանակներով պետք է դաստիարակել սերունդ ու ժողովուրդ։ Մեր փոքրաթիվ, բայց փառապանծ հաղթանակների շարքին ավելացավ և 1945-ի Մեծ հաղթանակը։ Դա ևս մերն է, հայոց քաջարի զինվորի, ֆաշիզմը կործանող, Բեռլին մտած զինվորի հաղթանակը։

Այսօրվանից մենք սկսում ենք նոր խորագիր՝ ...«Հաղթանակ 50» Հետևեք մեր թերթի համարներին։

Ինչպես սկսվեց պատերազմը

1941 թ. հունիսի 22-ի արշալույսին ֆաշիստական Գերմանիայի տանկային զորամասերը ներխուժեցին խորհրդային երկրի սահմանները։ Սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը։ Երկիրը հանկարծակիի եկավ։ Բայց այդ ինչպե՞ս պատահեց, որ երկրի պաշտպանության համար հսկայական ուժեր տված ժողովուրդը հանկարծակիի եկավ։ Չէ՞ որ ԽՍՀՄ-ի վրա հարձակվելու Գերմանիայի ծրագրերը հայտնի էին թե՛ խորհրդային Միությունում և թե՛ արտասահմանում։ Գերմանիայի մտադրության մասին խորհրդային հետախուզությունը րսկսեց տվյալներ ստանալ դեռ 1940 թ. նոյեմբերից։

Այժմ հրապարակված են այդ նյութերը։ Երբ ծանոթանում ես դրանց, թվում է, թե ամեն ինչ այնքան պարզ էր, որ Ստալինին մնում էր ագրեսորին հակահարված տալու համար կարմիր բանակին լրիվ մարտական պատրաստության հրահանգ տալ։

Բայց Ստալինը դա չարեց, ինչը և դարձավ 1941 թ. ողբերգությունը պայմանավորող խորհրդային ղեկավարության ճակատագրական սխալը։

Այս ընդգծելու հետ միասին, ասենք նաև, որ ամեն ինչ չէ, որ այդպես պարզ էր։ Այս կապակցությամբ արժե հիշել հետևյալը։ Արևելքում գերմանական զորքերի կենտրոնացման հետ միասին աճում էր նաև Գերմանիայի հաջողությունը Անգլիայի դեմ մղվող պատերազմում։ Ծարունակվում էին բրիտանական քաղաքների ռմբակոծումները։ 1940 թ. Գերմանիան գրավեց Կրետե կղզին և ստրատեգիական նախաձեռնությունն ամբողջովին վերցրեց իր ձեռքը։ Նրա առջև բացվեց Սիրիայի, Իրաքի և Եգիպտոսի ճանապարհը։ Նվաճելով այդ երկրները, Գերմանիան Անգլիային զրր-

(Շարունակությունը՝ 2-րդ էջում)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՐԿԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԹՈՆՔԻ ՀԱՄԱՐ»

Այսպես է կոչվում այն ծրագիրը, որի իրականացման համար աշխատում են տեղացի և ֆրանսիացի փորձագետներ։ Այդ ծրագրի մի բաժինը, որի նպատակն է սկսել սոցիալական մեծ երկխոսություն ոչ միայն օժանդակելու մարդկանց՝ սոցիալական ծանր այս իրավիճակում, այլև մարդկանց դարձնել այդ ծրագրի իրագործման ակտիվ մասնակիցը, ղեկավարում են Երևանի պետական համալսարանի սոցիոլոգիայի պրոֆեսոր Լյուդմիլա Հարությունյանը, հասարակական հարաբերությունների մասնագետ, լրագրող Դոմինիկ Ժորժը, սոցիալական գիտությունների մասնագետ, ՍՈԴԵՏԵԿ-ի ինժեներ Ֆրանսուա Պրոտայը և աշխատանքի իրավունքի մասնագետ, իրավաբան Տիերի Լասսալը։

Սոցիոլոգների հենց այս խումբն էլ այժմ ուսումնասիրում է մեր հանրապետությունում գործազրկության պրոբլեմը և նպատակ ունի այդ խնդրի շուրջ մեծ երկխոսություն բացել շահագրգիռ չորս կողմերի միջև՝ իշխանություն, արհմիություն, ձեռնարկատեր-տնօրեններ և գործազուրկներ։

Այս հարցերի վերաբերյալ համագումարից պատմեցին ժամուլի ներկայացուցիչներին «Օժանդակություն սոցիալական երկխոսությանը» բաժնի փորձագետները հանրապետության ժուռնալիստների միության մեջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի ժամանակ։

Սոցիալական հարաբերությունների փոփոխությունները, տնտեսական համակարգի ստիճանական զարգացումը անխուսափելիորեն կհանգեցնեն պրոֆեսիոնալ հարաբերությունների նոր կառուցվածքի հայտ գալուն, ինչպես նաև սոցիալական հյուսվածքի կառուցվածքի խոր փոփոխությունների։

Հայաստանի քաղաքացին 1991 թ. քաղաքական փոփոխություններից ի վեր և այժմյան ճգնաժամի առաջացրած դժվարությունների հետևանքով, իր պրոֆեսիոնալ կյանքում իրեն զգում է անհատականացված, գրեթե մեկուսացված։

Աշխատողների ավանդական կազմակերպություններին շնորհված է միայն սահմանափակ օրինականություն, իսկ նոր պրոֆեսիոնալ շահերի կոլեկտիվ պաշտպանության նոր կազմակերպությունները դեռևս ճանաչում չեն գտել և չեն իդենտիֆիկացվել։

Փոփոխությունները ցույց են տալիս, որ եթե կառուցողական երկխոսություն չսկսվի շահագրգիռ տարբեր կողմերի միջև, շատ մեծ վտանգ կա, որ է առաջանալ սոցիալական ճեղքվածքի համար։

Վերջինիցս խուսափելու նպատակով անհրաժեշտ է հող նախապատրաստել համաձայնության համար, ինչպես նաև ստեղծել շուկայական տնտեսությանը համապատասխան սոցիալական և իրավաբանական շրջանակ։

(Շարունակությունը՝ 3-րդ էջում)

ԻՆՁ ԵՆ ՊԱՏՄՈՒՄ ՔԵԼԲԱՋԱՐԻ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

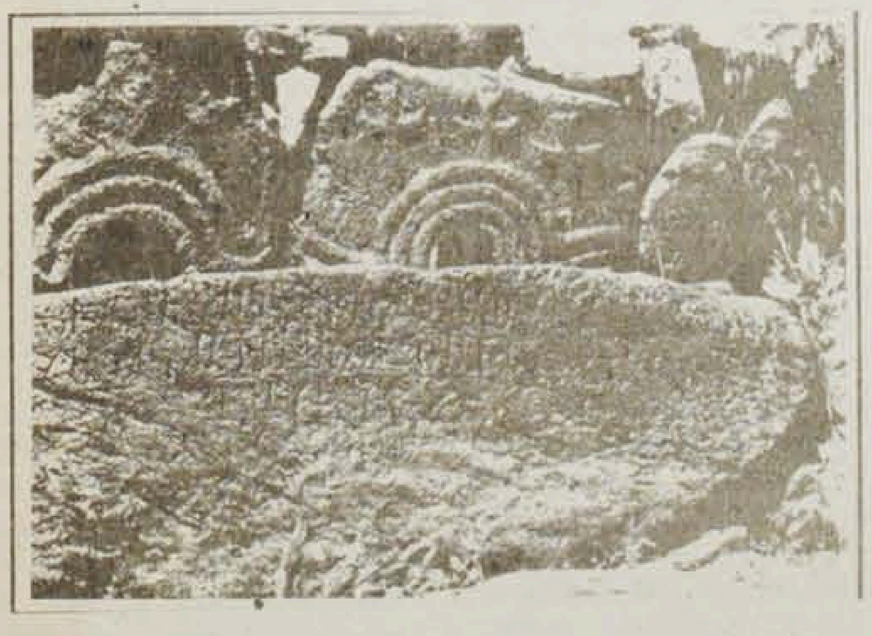

Սկսած 1993 թվականի գարնանից, երբ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ինքնապաշտպանական բանակի մարտիկները, Լաչինի մարդասիրական միջանցքի անվտանգությունն ապահովելու համար Ադրբեջանի զինված ուժերից վերադարձրեցին Քելբաջարը, այս շրջանի անունը սկսեց հաճախ հոլովվել միջազգային դիվանագիտական ատյաններում, լրագրերում ու ամսագրերում, հեռուստատեսային և ռադիո հաղորդումներում։ Ու քանի դեռ դիվանագետները ծանրակշիռ բանավեճում էին, իսկ լրագրողները տալիս իրենց ամենատարբեր մեկնաբանությունները, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության առընթեր հայկական հուշարձանների համահավաքի խմբագրության աշխատակիցները շտապեցին օգտագործել ընձեռնված հարմար առիթը և մասնագիտական ուսումնասիրություններ անցկացնել մինչ այս պատմագիտորեն քիչ ուսումնասիրված այդ տարածքում։ Ճիշտ է, դեռ անցյալ դարի սկզբներին այստեղ հնագիտական հետազոտություններ են անցկացրել Մեսրոպ Սմբատյանը, Լևոն Տեր-Մովսիսյանը, Շախատունյանցը, սակայն դրանք կրել են մասնակի բնույթ, իսկ համակարգված պատկեր կազմել չի հաջողվել։

Հուշարձանների համահավաքի խմբագրության կողմից կազմած գիտական արշավախմբում ընդգրկվեցին հնագետներ, ճարտարապետներ, վիմագետներ, որոնք, չնայած ազերիների կողմից շրջանը ամբողջությամբ ականապատած լինելուն և ամեն րոպե զինյալ խմբերի գոհր դառնալու վտանգին, քաջություն ունեցան շուրջ քառասուն օր աշխատելու Տրու, Լևոն և Թութխան գետերի ավազաններն ընդգրկող հատվածներում, ուր կատարած հետազոտությունները տվեցին սպասածից էլ շատ արդյունք։ Ընդամենը շորս տասնօրյակի ընթացքում հայտնաբերվեցին 60-ից ավելի հայկական կոթողային հուշարձաններ՝ ամրոց, վանք, վանական համալիրներ, եկեղեցիներ, կամուրջներ, ինչպես նաև շուրջ 400 մատուռ, խաչքար, հայատառ արձանագրություն, տապանաքար։ Հուշարձանների մեծ մասը կանգուն է, սակայն որոշ դեպքերում արձանագրվել են դիտավորյալ պայթեցված և լրիվ ավերված եկեղեցիներ, ջարդված խաչքարեր ու տապանաքարեր։ Իսկ Ծառ գյուղի դպրոցը ադրբեջանցիները գրեթե ամբողջությամբ կառուցել են հայկական ջարդված տապանաքարերի կտորներից։

— Արշավախմբի աշխատանքների արդյունքները ցույց տվեցին, որ Քելբաջարի ողջ տարածքը՝ սկսած Մռավի լեռնաշղթայից հյուսիսում և հարավում մինչև Բաղնիք Արքայական կոչված վայրը, հագեցած է հայկական հուշարձաններով և գոյություն չունի գոնե մեկ ադրբեջանական հուշարձան,— ասաց արշավախմբի ղեկավար, հուշարձանների համահավաքի գրախավոր խմբագիր, պատմական գիտությունների թեկնածու Հակոբ Սիմոնյանը։— Իսկ սա գալիս է վկայելու այն պատմական փաստը, որ այս ողջ տարածքը եղել է զուտ հայկական մի շրջան։

Հիշյալ տարածքի մասին հիշատակություններ կան դեռևս ուրարտական շրջանից և Վանի թագավորներից մնացած արձանագրություններում։ Այն եղել է Արցախի Վայուցյանների, ապա՝ Ցոփյան իշխանների կալվածքը, որի կենտրոնը եղել է Ծառ ավանը։ Միջնադարում շրջանը հայտնի է եղել Վայքունիք, Վերին Խաչեն, ուշ միջնադարում՝ Քաշեն, ուշ միջնադարում՝ Քաշիկ անվամբ։ Եվ միայն 17-րդ դարում Շահ Աբասը ծրագրված կերպով հայաթափ արեց այդ տարածքը, ուր բնակեցվեցին մահմեդական քրդեր։ Հենց այս ժամանակաշրջանին էլ պատկանում են հայտնաբերված հուշարձանների «ամենաերիտասարդ» նմուշները։ Իսկ ամենահինը՝ 930 թվագրությամբ գիպսե փոքրիկ մի հոյակերտ խաչքար էր, որ ներկայումս տեղափոխվել է Ղարաբաղ՝ Գանձասարի եկեղեցի։

Հրայր ԶՈՐՅԱՆ
«Սփյուռք»

1995-ը խոզի տարի է, բայց ապրենք մարդավարի

Ցավի և հույսի երգեր

«Նաիրի» հրատարակչությունը լույս է ընծայել Հրաչյա Հովհաննիսյանի «Դաժան դրախտավայր» բանաստեղծությունների ժողովածուն, որը ջերմ ընդունելություն է գտել և արժանացել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պետական մրցանակի: Ինչպես այս, այնպես էլ նրա «Անկախության պերճանքն ու խեղճությունը» մտորումներում ամփոփված են հեղինակի վերջին տարիների ստեղծագործությունները, որոնք գեղարվեստական խոսքի միջոցով արտացոլում են հայ ժողովրդի կյանքում տեղի ունեցած իրադարձությունները: Դրանք ցավի և հույսի, խորունկ խոհերի ու հոգեբանական-փիլիսոփայական մտորումների ազնիվ ու սթափ ողողանջներ են: «Դաժան դրախտավայրի» երգեր և ոգեկոչումներ՝ անարդարության դեմ ցասումի շանթեր...

Ստեղծագործական արգասավոր ճանապարհ անցած պոետը պատկերել է 1988—1993 թթ. հայ ժողովրդի պատմության ողբերգական և հերոսական առանձին դրվագներ, Արցախյան ազատամարտի քաջակորով ռազմիկների ազգանվեր սխրանքները: Նա պատռել է անարդարության քողը, ի լուր աշխարհի ցուցադրել հայ ժողովրդի նորօրյա մաքառումներն ու տառապանքները և ապա՝ հույս ու հավատ ներշնչել խաղաղ գալիքի նկատմամբ:

Հրաչյա Հովհաննիսյանը, որի ծննդյան 75-ամյակը լրացավ 1994-ի դեկտեմբերի 8-ին, որպես գվարդիական զինվոր ծերություն չունի, առաջվա նման գտնվում է «տաք» կետերում, տքնում է իմաստնացած, այրվում ժողովրդի ցավերով: Հրաչյա Հովհաննիսյանը ոչ միայն առաջնակարգ պոետ է, այլ նաև կրակոտ հրապարակախոս, հմուտ արձակագիր, գրական քննադատ, հասարակական-մշակութային ակտիվ գործիչ: Բայց, նա, ամենից առաջ, սիրո, հայրենիքի, բնության, հայրենի եզերքի երգիչ է, հայ ժողովրդի պատմական բախտով ու ճակատագրով մտահոգ գրող: Պատանեկան տարիներից որոնելով իր պոետական սեփական արահետ (և ոչ թե պողոտա), պոեզիայի պեգասին ապավինած, գտել է Հովհաննես Թումանյանի, Վահան Տերյանի, Ավետիք Իսահակյանի և Եղիշե Չարենցի բացած մշտաթարմ լայնահուն ճամփա, քայլել Նաիրի Զարյանի, Հովհաննես Շիրազի, Սիլվա Կապուտիկյանի, Պարույր Սևակի, Համո Սահյանի, Գևորգ Էմինի, Վահագն Դավթյանի, Ռազմիկ Դավոյանի և այլոց հետ, հարստացրել 20-րդ դարի հայ գրականության գանձարանը: Բանաստեղծական հարուստ հունձքից հետո է Հր. Հովհաննիսյանը երկնել իր «Դաժան դրախտավայր» («Հայաստան, երկիր դրախտավայր» Հովհան Վանանդեցի) բանաստեղծությունների շարքը, որտեղ իրեն հատուկ վարպետությամբ, մարդկային ցավի խոր հոգեբանական ու փիլիսոփայական զգացողությամբ, խորհրդածում է հայ ժողովրդի պատմական ու արդի ճակատագրի մասին, դառն ու դաժան իրականության հետ կապելով նաև նրա մաքառման ու հավերժ ապրելու հույսն ու անկապտելի հավատքը: Ժողովածուի առաջին բանաստեղծությունները՝ «Ժամամուտ», «Զաչուռ», «Գիշերը աղետի վայրում», «Թեատրոն «Կարս», «Տեսիլք», «Հայտնություն Հովհաննու», «Զոհերի հիշատակին», «Բաց նամակ» և այլն, նվիրված են Հայաստանի՝ Սպիտակի 1988 թվականի դեկտեմբերյան աղետ երկրաշարժի ողբերգական տեսարաններին, համազգային ցավի ու ողբերգության ապրումներին: «Ժամամուտը» բանաստեղծը երկնել է 1988-ի դեկտեմբերի 10-ին: Դիմելով իր մուսային՝ տխրության խորհին, նա ցասումով է լցված բնության դաժան արհավիրքի՝ աղետի նկատմամբ.

Վրե՜ժ դարձեք զոհի
Եվ Աստծո դեմ՝ բողոք...
Օ՜, տքնություն խոհի,
Օ՜, կարկամած ողոք:

«Հայկական ձմեռ, հայկական աղետ»,— այսպես է բնութագրել դեկտեմբերյան այդ օրերի ողբերգությունը և նշել, որ հայոց կանչերին՝ «խուլ է Աստված»:

Պոետի սիրտը, որ արյունով է լցված, ողբի ու կականի գիշերում, հանկարծ տեսնում է.

Լուսարձակի տակ, զատված
խավարից,
Կանգնի մի ձեռք, մատանին
մատին,
Ծցվել է հողի, քարի
կցըկասից,
Զարհուրանք տալով սև
շրջապատին:
. . . .
. . . .
Հանկարծ մի ճաճանչ ընկավ
մատանուն,
Երկնքում պայծառ լուսաստղը
վառվեց,
Վառվում էր աստղը փայլով
մեղմաբոց,
Եվ ինձ պատում է մի հույս
ամոքիչ
Գուցե այս պահին աշխարհում
հայոց
Ծնվում է նրա Հիսուսը փրկիչ:

Հրաչյա Հովհաննիսյանի «Դաժան դրախտավայրի» հաջորդ էջերում էքսպրոմտները, ոգեկոչումները և ինքնաբուխ բանաստեղծությունները ասես թե միահյուսվում են իրար և մի ամբողջական պոեմ կազմում ընդդեմ չարի ու խավարի, հանուն լույսի, բարու, հայ ժողովրդի գոյամարտի ու սխրանքների, արարումների ու հարատևման...

Ժողովածուում տեղ գտած բանաստեղծությունների մյուս՝ գլխավոր մոտիվը Արցախն է, Արցախյան գոյամարտը, պատմական և արդի անարդարությունների քննադատությունը: Պոետը փորձում է մի պահ ինքն իրենից անջատվել, իր աչքով տեսած ու ապրած սարսափների պատկերները ջնջել... Նա օրհներգում է համբարձած անմեղ զոհերին, ջանում հայոց վիշտը գեթ մի քիչ թեթևացնել, այն հաստատ համոզմամբ, որ մեր ցավին խնդացող շեյթանը «Երբեք չի պրծնելու հատուցումից...»:

Այո, Արցախյան գոյամարտը դյուցազնական է, ազգապահպան: Այն համաշխարհային ճանաչում է բերում հային: Պոետը օվսանա է հյուսում Արցախ աշխարհին, նրա զավակներին...

Արցախի լեռներում սևկնած
գիշեր է
(Աշխարհը ցնծում է լույսի
մեջ),
Արցախի ճակատը ծակում են
փշերը,
Բայց նա տոկում է հույսի մեջ:
Վառվում են խավարում թեժ
կայծեր-աչքերը
(Աշխարհը սուրում է խաղի
մեջ),
Գիշերը տևում է, հևում են
քաջերը,
Քաջերը տնքում են ախի մեջ,
Արցունք աչքերը արյուն է
ողողում
(Աշխարհը ննջում է մեղքի
մեջ),
Հսկումի խառնագին գոյանքն է
փոփոխում,
Պապ ու տատ արձանի դեմքի
մեջ.
Մինչ մի օր, ա՜խ, մի օր
կձուլվեն խաչերը
(Աշխարհը կմնա պարտքի
մեջ),
Գիշերում դեգերող Արցախի
քաջերը
Կբացեն այդ օրը փառքի մեջ:
Այդ օրը կծագի, այդ օրը
կթաղի
Աշխարհի ամոթը հողի մեջ,
Կանցնի սև գիշերը, Արցախը
կզոհի
Ճակատը մարգարիտ ցողի մեջ:

Հր. Հովհաննիսյանը էպիկական այս հիասքանչ բանաստեղծությունը գրել է 1991-ին: Հետո նա նորից շատ անգամ է անդրադարձել Արցախյան թեմային, ամեն անգամ մի նորույթ ու կորով հաղորդելով իր երգին:

«Իմ ժողովուրդ», «Սեպտեմբերյան ներբող», «Հայաստան, երկիր», «Օրերի երթը», «Թուղթ-առ...», «Խոսք առ...», «Արցախում», «Տարեմուտի խոհ», «Դրախտի սերունդ», «Մեր ուղին», «Սաղմոս» և այլ բանաստեղծությունները լավատեսությամբ լցված իմաստուն պատգամներ են, լույսի ու խավարի պատկերման ողողանջներ...

Պոետն իր նոր գիրքը ավարտում է 1993-ին գրած «Սաղմոսով»: Այն հնչում է որպես և՛ կտակ, և՛ պատվիրան.

Ամբարիշտի ձեռքը կկտրվի
բազկից.
Կղողանջի արդար տիրոջ երգը
- վսեմ,
Այնժամ սփռոցի մոտ գինու—,
ոսկե հասկի,
Ես իմ խոսքը մամռոտ
գերեզմանից կասեմ.
Թո՛ղ քո լեզուն հնչի՜ դարեր
հազար ու բյուր,
Եվ աստվածատուր՝ դառնաս
երկի՜ր դրախտավայր:
Իմ Հայաստան ծնող, իմ հայր,
իմ մայր, իմ քույր,
Իմ եղբայր ու որդի, իմ տեր
ու տիրամայր...:

Դաժան դրախտից՝ դրախտավայր,— այս է պոետի հավատամքը:

Այսպես իր ծննդյան 75-ամյակը դիմավորեց արդի հայ գրականության նշանավոր դեմքերից մեկը՝ Հրաչյա Հովհաննիսյանը, որը ստեղծագործությանը զուգահեռ երկար տարիներ աշխատել է հայ գրականության ու մշակույթի կազմակերպությունների ղեկավար մարմիններում, այդ թվում Հայաստանի գրողների միության

Հրաչյա Հովհաննիսյանը, Հրաչյա Քոչարը, Վիլյամ Սարոյանը և Գուրգեն Մահարին Զվարթնոցում։

քարտուղար (1955—1973) և գրողների միության նախագահ (1988—1990):

Հրաչյա Հովհաննիսյանը արդի այն բանաստեղծներից է, որը նշանավոր գրականագետ Սուրեն Աղաբաբյանի դիպուկ արտահայտությամբ 30-ականին «ռոմանտիկ երազողների» գրական նոր սերնդի շարքերում արդեն հաղորդակցվել էր Եղիշե Չարենցի «Կապույտ առասպելներին», որոնում էր իր հունը և ձեռք էր բերում հասարակական ճանաչում: Հովհաննես Շիրազը նրան էր դիմում «Ինքդ գարուն, երգդ գարուն» տողերով: Հայրենական մեծ պատերազմի ավարտից հետո զորացրվելով բանակից, հաղթանակով տուն է գալիս Հովհաննիսյանը և ստեղծագործական լայն ճանաչում գտնում, հաստատուն տեղ գրավում հայ գրականության անդաստանում: Հայ գրականության գանձարանում փայլատակում են «Հրաշալի այգեպան», «Վայրի վարդ», «Արևոտ կղզու երգը», «Հայրենի սրինգ», «Հայրական երգ», «Իրիկնային ողողանջ» և այլ քնարական և փիլիսոփայական շարքերն ու ընտրանիները: Քիչ չեն նաև նրա «զուգահեռ» ժանրերի փայլուն գործերը, հուշագրությունները, ակնարկները, էսսեները:

Պարույր Սևակի հիշատակին նվիրած իր ութնյակներից մեկը Հր. Հովհաննիսյանն ավարտում է այսպես.

Արևն արդեն մայր է մտնում,
Ես էլ գնամ արևի հետ,
Բայց սպասի՛ր, կարծես
կյանքում
Ինչ-որ կիսատ մի բան մնաց...

Այո՛, Հրաչյա Հովհաննիսյանը դեռ ասելիք ունի, քանզի տաղանդն ու վարպետությունը ավելի հնչեղ է դարձրել նրա գեղարվեստական խոսքի ողողանջները: Ամբողջ սրտով շնորհավորում ենք նրան, մաղթում արևշատություն և ստեղծագործական նոր արարումներ:

Խիկար ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ
Պրոֆեսոր, ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ

Ինչպես սկսվեց պատերազմը

(Սկիզբը՝ 1-ին էջում)

կում էր նավթաբեր շրջաններից:

Վերոհիշյալ իրողությունը նկատի ունենալով, ԽՍՀՄ-ի ղեկավարները կարծում էին, որ Անգլիայի դեմ մոտալուտ հաղթանակի պայմաններում Հիտլերը չի գնա Գերմանիայի համար կործանարար պատերազմի երկու ճակատով: Քանի որ պատմությունը բազմիցս ապացուցել էր դրա կործանարար լինելը: Ահա այստեղից էլ բխում էր այն հետևությունը, որ 1941 թ. ամռանը Գերմանիան իր գլխավոր ուժերը կկենտրոնացնի Անգլիայի զինված ուժերը ջախջախելու համար, որով և նրան կկտրի նավթի աղբյուրներից ու կստիպի հաշտություն կնքել: Իմիջիայլոց, բրիտանական հետախուզությունը մինչև 1941 թ. հունիսի 12-ը կարծում էր, որ գերմանական զորքերի գործողությունների գլխավոր ուղղությունը առաջիկա ամիսներին լինելու է Մերձավոր Արևելքը: Ահա, այսպիսի պայմաններում, ինչպես կարծում էր Ստալինը, անգլիական կառավարությունը շատ էր շահագրգռված, որ հրահրեր Գերմանիային պատերազմ սկսելու ԽՍՀՄ-ի դեմ:

Այդ նույն ժամանակ տեղի ունեցան մի շարք իրադարձություններ, որոնք ամրապնդեցին Ստալինի կասկածները: Նախ, ապրիլի 18-ին Մեծ Բրիտանիայի դեսպան Ս. Կրիպպսը ԽՍՀՄ արտգործկոմիսարին հանձնեց մի հուշագիր, որով հայտնվում էր, թե առանձնատման ձգձգման դեպքում Անգլիան կարող է հանգել Գերմանիայի հետ պատերազմը վերջացնելու մտքին: Եվ այդ դեպքում, հասկացվում էր հուշագրում, Գերմանիայի համար կստեղծվի անսահման հնարավորություն՝ դեպի Արևելք հարձակվելու համար:

Երկրորդ, մայիսի 10-ին Անգլիա թռավ Հիտլերի տեղակալ Ռուդոլֆ Հեսսը, և այդ նույն օրն էլ Գերմանիան դադարեցրեց անգլիական քաղաքների ռմբակոծումը:

Ո՞րն էր Ռ. Հեսսի առաքելությունը, ինչպիսի՞ն էր Անգլիայի վերաբերմունքը:

Ահա, այս ամենն էլ Մոսկվայում տիրապետող էր դարձնում համոզմունքը անգլոգերմանական համաձայնության հնարավորության մասին: Հետախուզության տեղեկությունների հետ միասին, միաժամանակ ստացվում էին անգլիական դիվանագետների հաղորդումները ԽՍՀՄ-ի վրա Գերմանիայի մոտալուտ հարձակման ծրագրերի մասին: Այս ամենը միայն ու միայն ուժեղացնում էին Ստալինի անվստահությունը հետախուզության հաղորդումների նկատմամբ, ամրապնդում նրա համոզմունքը, որ Անգլիան ԽՍՀՄ-ին դրդում է իր զինված ուժերը կենտրոնացնել արևմտյան սահմանում, որը և Գերմանիային կհրահրեր հարձակվելու Խորհրդային Միության վրա:

Կար մի կարևոր հանգամանք ևս: Ստալինը, այնուամենայնիվ, հավատում էր Գերմանիայի հետ իրար վրա չհարձակվելու պայմանագրի ուժին: Սակայն Ստալինը չարաչար սխալվում էր:

Ահա, այսպիսին էր իրավիճակը: Իսկ ԽՍՀՄ-ը պատերազմի պատրաստ չէր: Մի հանգամանք, որը խորհրդային ժողովրդի համար պիտի դառնար հարյուր-հազարավոր ավելորդ զոհերի, անթիվ տառապանքների պատճառ: Եվ, այսպես, մի երկիր, որի շեմին ամբողջ երկու տարի չոքած էր պատերազմի վտանգը և, որը նաև ինքն էր պատերազմում, պատրաստ չէր դիմակայելու թշնամուն: Երկրի զինված ուժերը գտնվում էին վերակազմավորման ու վերազինման վիճակում: Նախատեսված էր 2 միլիոնանոց բանակը դարձնել 5 միլիոն: Զորամասերը ստանում էին նոր տեխնիկա, բայց դա դեռ շատ քիչ էր: Բացի դրանից, աղետալի էր հրամկազմի պակասը: Այստեղ իր բացասական դերը խաղաց Ստալինի սխալ քաղաքականությունը, որի հետևանքով ոչնչացվել էր բանակի ծաղիկը: Անհրաժեշտ էր նաև նոր ձևավորված զորամիավորումները դարձնել մարտունակ, յուրացնել նոր տեխնիկան: Տանկերի և օդանավերի քանակով ԽՍՀՄ-ը զգալիորեն գերազանցում էր Գերմանիային: Բայց դրանց նոր տեսակները կազմում էին ընդամենը 10—20 տոկոսը: Բանակում ավտոտրանսպորտի պահանջը բավարարված էր միայն 35 տոկոսով: 1941 թ. փետրվարին մեխանիզացված կորպուսների համալրման համար զգացվում էր 12,5 հազար միջին տանկերի, 43 հազար տրակտորի, 300 հազար ավտոմեքենայի պակաս: Փաստորեն տանկային և մեխանիզացված զորամասերի ապահովվածությունը չէր անցնում 30 տոկոսից: Խոշոր թերություններ կային նաև զորամասերի մարտական պատրաստության գործում, որը բացահայտվեց դեռևս ֆիննական կամպանիայի ժամանակ:

Այս ամենն էլ հաշվի առնելով, Ստալինը ամեն ինչ անում էր, որպեսզի պատերազմը ձգձգվի՝ թեկուզ մինչև 1942 թ.:

Ահա ինչու 1941 թ. գարնանից ԽՍՀՄ կառավարությունը վարում էր Հիտլերին «խաղաղեցնելու» քաղաքականություն, որպեսզի նրան առիթ չտար ԽՍՀՄ-ին մեղադրելու Գերմանիայի նկատմամբ թշնամական գործողությունների մեջ: Մայիսի 8-ին ՏԱՍՍ-ը ժխտեց արևմտյան սահմանների վրա խորհրդային զորքերի կենտրոնացման մասին տարածված լուրերը: Հաջորդ օրը ԽՍՀՄ-ը խզեց դիվանագիտական հարաբերությունները Բելգիայի, Նորվեգիայի, Հարավսլավիայի վտարանդի կառավարությունների հետ: Մայիսի 12-ին ԽՍՀՄ-ը ճանաչեց Իրաքի գերմանամետ կառավարությունը: Դեպի Գերմանիա առաքումները կատարվում էին պայմանագրին համապատասխան: Գերմանական օդանավերի կողմից ԽՍՀՄ-ի սահմանների խախտումները չէին կասեցվում: 1941 թ. մարտ-հունիս ամիսներին գերմանական օդանավերը 260 անգամ խախտեցին սահմանը, խորհրդային տարածքում խորանալով 100—150 կմ: Վերջապես, հունիսի 14-ին հրապարակվեց ՏԱՍՍ-ի հայտնի հայտարարությունը: Այս հայտարարության նպատակն էր առաջ բերել Գերմանիայի ռեակցիան, նրա հետ նոր բանակցություններ սկսել, պարզել Հիտլերի նպատակները: Եվ այդ բոլորի գլխավոր նպատակը մնում էր ժամանակ շահելը. ձգել ժամանակը մինչև աշուն, երբ եղանակը անհնար կդարձնի գերմանական մոտորացված զորքերի ներխուժումը:

Միաժամանակ իրավիճակը թելադրում էր անհապաղ միջոցներ ձեռնարկել և սահմանամերձ զորամասերը բերել մարտական պատրաստության: Մայիսի 15-ին գլխավոր շտաբը առաջարկեց մշակել նախազգուշական հարվածի պլան, քանի որ Գերմանիան իր բանակը պահում էր մոբիլիզացված վիճակում և ցանկացած պահի ուներ հանկարծակի հարված հասցնելու հնարավորություն: Ստալինը մերժեց գլխավոր շտաբի առաջարկությունը, վախենալով զայրացնել Հիտլերին և գերմանացիներին պատերազմի հրահրել: Հիշելով այս մասին, Գ. Ժուկովը նշում է, որ կտրականապես արգելվեց առանց Ստալինի գիտության առաջավոր գծում զորքերի որևէ տեղաշարժ:

Սակայն, այնքանով, որ գերմանական ագրեսիայի վտանգը գնալով ուժեղանում էր, այնուամենայնիվ, որոշ միջոցներ ձեռնարկվեցին: Մայիսին կատարվեց 800 հազար պահեստայինների հավաք, երկրի խորքերից չորս բանակ տեղափոխվեց արևմտյան զինվորական օկրուգներ: Բայց, դժբախտաբար, այս միջոցառումները շատ էին ուշացած: Ներխուժման պատրաստ գերմանական 5,5 միլիոնանոց ահռելի զինուժի դեմ կանգնած էին 2 միլիոն մարդ ունեցող խորհրդային զորամասերը: Ճիշտ է, խորհրդային զորքերի արևմտյան խմբավորումը գերմանականին գերազանցում էր տանկերի (3—1), օդանավերի (1,5—1) թվով, բայց 1941 թ. հունիսի 22-ին 14 հազար տանկերից սարքին էին միայն 3800-ը, նոր տիպի տանկերից (ԿՎ և Տ—34) կար ընդամենը 1400 հատ: 9000 օդանավերից 1196-ը չուներ համապատասխան անձնակազմ: Բացի այդ, դրանցից միայն 1448-ն էին նորագույն տեսակի: Գերմանական զորքերի ունեցած 500 հազար ավտոմեքենաների դիմաց Խորհրդային Միությունն ուներ 272 հազար:

Իհարկե, եթե այն ամենը, ինչ կար արևմտյան ռազմական օկրուգներում, ժամանակին մարտական պատրաստության բերվեր, ապա Հայրենական մեծ պատերազմի սկիզբը կարող էր բոլորովին այլ լինել: Բայց դա, ցավոք, չարվեց: Ստալինի մեղքը,— ինչպես գրել է Կոնստանտին Սիմոնովը,— ոչ միայն նրանում էր, որ նա աններելի համառությամբ չէր ցանկանում հաշվի առնել 1941 թ. առաջին կեսին տիրող ակնհայտ իրողությունը: Ստալինի գլխավոր մեղքը նրանում էր, որ նա նախապատերազմյան տարիներին երկրում ստեղծեց կործանարար մթնոլորտ: Երբ բարձր կարգի մասնագետները, ունենալով համոզիչ ու փաստացի տվյալներ, չկարողացան պետության ղեկավարին ապացուցել սպառնացող աղետի մասշտաբները, և իրավունք չունեին միջոցներ ձեռնարկել այն կանխելու համար: Այո, պատմությունը նրան սխալները չի ներում: Սակայն իր հաշվարկներն անթերի համարող, իր քաղաքական զգացողությունն անսխալ համարող Ստալինը համառորեն շարունակում էր երկրի համար կործանարար կուրսը՝ ընդհուպ մինչև պատերազմի սկիզբը:

Սթափվելը եղավ դաժան, սխալը՝ հսկայական, որոնց համար ժողովուրդը վճարեց մեծագույն զոհողությունների գնով:

Այսպես սկսվեց պատերազմը, որը մեզ համար դարձավ Հայրենական, որովհետև ԽՍՀՄ-ի կազմում ապրող բոլոր ժողովուրդների զավակները ֆաշիստական հորդաների դեմ ելան իրենց տան, հայրենի հողի, իրենց ազատության ու պատվի պաշտպանության համար:

Երկար տևեց պատերազմը՝ լցված դաժան ողբերգություններով ու անդառնալի կորուստներով: Իսկ մինչև Մեծ Հաղթանակը կար 1419 օր...

Վլադիմիր ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ
Պատմական գիտությունների դոկտոր

ԻՆՖՈՐՄԱՏԻԶԱՑԻԱՅԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

1990 թվականին հիմնված Ինֆորմատիզացիայի միջազգային ակադեմիան ինտելեկտուալների (անվանի գիտնականներ, խոշոր մասնագետներ, պետական և հասարակական ականավոր գործիչներ) անկախ, ինքնակառավարվող հասարակական-գիտական միջազգային կազմակերպություն է, որն աջակցում է ինֆորմացիոլոգիայի, ինֆորմացիոն գործընթացների և ժողովրդական տնտեսության բոլոր բնագավառների տեխնոլոգիաների զարգացմանը, գիտության բոլոր ճյուղերի ինֆորմացիոն-արտադրական գործունեությանը, հասարակության, ինֆորմատիզացիայի, համաշխարհային միասնական ինֆորմացիոն ընկերակցության ստեղծմանը, ինչպես նաև արտերկրային տիեզերական քաղաքակրթությունների որոնմանը:

Ակադեմիան գրանցված է ՄԱԿ-ում և նրա ասոցված անդամն է: Այն միաժամանակ տեղեկատվության գծով միջազգային միության և ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կազմի մեջ մտնող կրթության միջազգային ասոցիացիայի կոլեկտիվ անդամ է:

Քաղաքների, տարածաշրջանների և պետությունների ղեկավարների ու կառավարությունների աջակցությամբ, հաշվի առնելով դրանց առանձնահատկությունները, ստեղծվում են տարածաշրջանային բաժանմունքներ և ինֆորմատիզացիայի ազգային ակադեմիաներ: Որպես հասարակական-գիտական կազմակերպություն, ակադեմիան գրանցված է Ռուսաստանում, Բելոռուսում, Ուկրաինայում, Ղազախստանում, Ադրբեջանում, Վրաստանում, Շվեյցարիայում, Գերմանիայում, Նիդեռլանդներում, Ֆրանսիայում, Իսպանիայում, ԱՄՆ-ում, Լատվիայում և ուրիշ երկրներում:

Ինֆորմատիզացիայի միջազգային ակադեմիան աշխարհի միակ ակադեմիան է, որ իր բաժանմունքն ունի Միավորված ազգերի կազմակերպությունում: Ակադեմիան ունի ապակենտրոն կառուցվածք, իր աշխատանքները կազմակերպում է իր անդամների կամավորության, իրավահավասարության և անկախության սկզբունքներով՝ իր բաժանմունքներին և կառուցվածքային ստորաբաժանումներին տալով լրիվ անկախություն և իրավաբանական ինքնուրույնություն:

Ներկայումս ակադեմիան ունի 220 ֆունկցիոնալ և տարածաշրջանային բաժանմունքներ Ռուսաստանում, ԱՊՀ-ում, Եվրոպայի, Ասիայի և Ամերիկայի երկրներում, որոնցում աշխատում են շուրջ 4 հազար իսկական անդամներ և թղթակից-անդամներ: Նրա կազմում կա 119 կոլեկտիվ անդամ: Տարածաշրջանային բաժանմունքներ ստեղծվել և գործում են Բելոռուսում, Մերձբալթիկայում, Գերմանիայում, Շվեյցարիայում, Ֆրանսիայում, ԱՄՆ-ում և այլ երկրներում: Ակադեմիայի շտաբ-բնակարանները գտնվում են Մոսկվայում, Վաշինգտոնում, Նյու Յորքում, Ռիգայում, Կազանում:

Ակադեմիայի կազմում են Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի և աշխարհի ուրիշ ազգային ակադեմիաների 120 անդամներ, Լենինյան մրցանակի 69 դափնեկիր, պետական մրցանակի շուրջ 140 դափնեկիր, Միության և Ռուսաստանի 86 Աշխատանքային հերոս: Նրանց թվում են այնպիսի ականավոր գիտնականներ, ինչպես Յու. Բ. Խարիտոնը (եռակի հերոս, պետմրցանակի եռակի դափնեկիր, ՌԳԱ ակադեմիկոս, միջուկային և ջրածնային վահանի ծրագրերի գիտական ղեկավար, Լենինյան մրցանակի դափնեկիր № 1, 1957 թ.), Ի. Վ. Պետրյանով-Սոկոլովը (հերոս, պետական մրցանակի և Լենինյան մրցանակի դափնեկիր, ՌԳԱ ակադեմիկոս, կենսահամակարգային ծրագրերի գիտական ղեկավար), Ն. Ն. Եվտիխիևը (հերոս, միջազգային և պետական մրցանակների դափնեկիր, ՌԳԱ ակադեմիկոս, օպտիկական մեթոդներով ինֆորմացիայի մշակման հիմնադիր), Է. Վ. Եվրեինովը (ակադեմիկոս, Լենինյան մրցանակի դափնեկիր № 2, 1957 թ., միջազգային մրցանակի դափնեկիր, Ռուսաստանի գիտության վաստակավոր գործիչ, ինֆորմացիայի բաշխական մշակման առաջավոր գիտական ուղղության հիմնադիր), Ա. Ի. Սավինը (պետական 4 մրցանակ, ՌԳԱ ակադեմիկոս, պաշտպանության կոմպլեքսային պրոբլեմների գծով ղեկավար), Կ. Վ. Ֆրոլովը (հերոս, Լենինյան և պետական մրցանակների դափնեկիր, ՌԳԱ փոխպրեզիդենտ), Ն. Յա. Պետրակովը (ՌԳԱ ակադեմիկոս շուկայական պրոբլեմների ինստիտուտի տնօրեն), Զ. Կ. Ծերեթելին (գեղարվեստների ակադեմիայի ակադեմիկոս, Լենինյան և պետական մրցանակների դափնեկիր, մեր ժամանակների ականավոր քանդակագործ): Ակադեմիայի կազմում են նաև նշանավոր գիտնականներ Տ. Յա. Գորազդովսկին (աշխարհում միակ գիտնականը, որ հեղինակ է յոթ հայտնագործության), Վ. Ա. Գորբատովը (ակադեմիկոս, Ֆոն Նեյմանի մրցանակի դափնեկիր), Լյու Մալանը (ակադեմիկոս, Հարվարդի համալսարանի պրոֆեսոր, Մալթայան օրդենի քարտուղար, տրանսնացիոնալ կոնցեռնի ղեկավար), Ա. Վ. Շիլեյկոն (որը առաջինն իր աշխատություններում զարգացրեց ինֆորմացիան որպես ֆիզիկական էություն տեսությունը), Ք. Ք. Ցուզվիշինը (լոկալ համակարգերի տեսության և ինֆորմացիոլոգիայի գծով նոր գիտական ուղղության հիմնադիր), Վ. Բ. Աստափևը, Է. Ա. Բակիրովը, Վ. Ի. Բոգատիրյովը, Ա. Ա. Գոլուբկովը, Գ. Գ. Դեմիրճօղլյանը, Վ. Ի. Դրակինը, Վ. Գ. Լազարևը, Ի. Դ. Լապտևը, Ե. Պ. Լևիտանը, Վ. Ն. Միխայլովը, Պ. Ա. Պոլեժաևը, Լ. Ա. Պուշկովը, Ս. Ա. Ռեդկոզուբովը, Բ. Ն. Ֆայզուլաևը, Ն. Ի. Ֆեդուլենը, Վ. Վ. Շինկարենկոն և շատ ուրիշներ:

Առանց պետական ֆինանսական աջակցության ակադեմիան հիմնարար և կիրառական հետազոտություններ է իրագործում գիտության ամենատարբեր բնագավառներում՝ կապված ինֆորմացիոն գործընթացների և մարդկային գործունեության ինֆորմատիզացիայի հետ: Ակադեմիայի ղեկավարությամբ աշխատանքներ են տարվում ավելի քան 200 նախագծերի իրականացման ուղղությամբ: Ամեն տարի անց են կացվում միջազգային գիտաժողովներ, կոնգրեսներ, կոնֆերանսներ, հրատարակվում են մենագրություններ, գրքեր, ժողովածուներ, պարբերաբար լույս են տեսնում թերթեր, ամսագրեր: Համաշխարհային ընկերակցության ինֆորմատիզացիայի պրոբլեմների շուրջ կազմակերպվում են սեմինարներ, կլոր սեղաններ:

Ակադեմիան վարում է համաձայնության քաղաքականություն, պաշտպանում է կառավարությունների, ՄԱԿ-ի և ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի գործունեությունը: 1994 թվականի մայիսի 19-ին Ինֆորմատիզացիայի միջազգային ակադեմիայի պրեզիդենտը Ակադեմիայի անունից Կրեմլում ստորագրեց պայմանագիր՝ հասարակական համաձայնության մասին:

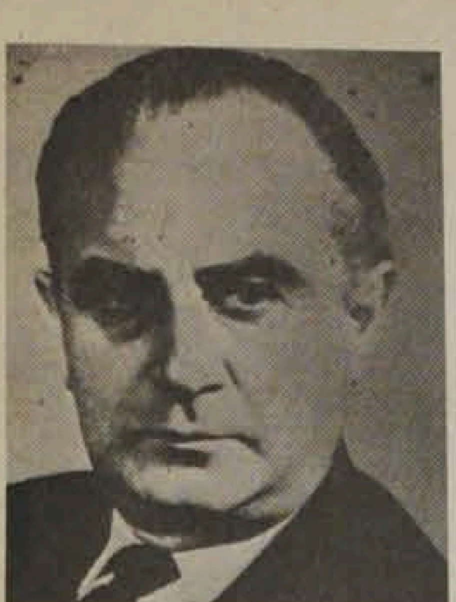

«Նա մի կանթեղ էր...»

«Մոսպրոեկտ—2» ճարտարապետական արվեստանոցը տարիներ շարունակ ղեկավարում էր Ալեքսանդր Թամանյանի մերձավոր ընկերը՝ Ալեքսեյ Շչուսևը: Այդ արվեստանոցում աշխատում էր հայ ճարտարապետների մի փայլուն փաղանգ՝ Միհրան Լիսիցյան, Պատվական Սարդարյան, Լեոնիդ Մեծոյան, Թամար Բարխուդարյան, Աշոտ Մնդոյանց և այլոք: Որպես գծագրիչ աշխատում էր Նիկոլ Աղբալյանի դուստրը՝ Դուզա Աղբալյանը:

Հայասեր արվեստանոցի վարիչը, այնուամենայնիվ, առանձնացնում էր Աշոտ Մնդոյանցին: «Նա ոչ միայն աշխատասեր էր ու մոլեգին արարող,— գրել է Շչուսևը,— այլև հիանալի մարդ և կազմակերպիչ: Նա անվերջ տքնում էր, մշտապես զգում արարելու սուր ծարավ, շրջապատի մարդկանց վարակում ստեղծագործելու տենչով: Նրա գործընկերները, առանց հոգնելու, հաճախ տուն էին գնում կեսգիշերին կամ լուսաբացը դիմավորում միասին: Մտածող էր, երազող, յուրաքանչյուր նախագծում անմնացորդ ներդնում էր իր ողջ եռանդն ու տաղանդը»:

Կարդալով ակադեմիկոսի այս բարձր գնահատականը՝ սկսեցի տեղեկություններ ամփոփել իմ համաքաղաքացի Աշոտի որդի Աշոտ Մնդոյանցի մասին: Ծնվել է 1910-ին, միջնակարգ կրթություն ստացել Ախալցխայի Կարապետյան հայտնի կրթարանում, որի պատերի ներսում ուսանել են 15 ակադեմիկոս, բազում դոկտորներ և գիտության թեկնածուներ: 1927-ին Մնդոյանցների ընտանիքը Ախալցխայից տեղափոխվել է Օդեսա: Աշոտը այստեղ ավարտում է տեղի գեղարվեստական ինստիտուտի ճարտարապետության բաժանմունքը: Տարիներ հետո ճարտարապետի վկայականով աշխատանքի է անցել «Աջարպրոեկտ» նախագծային ինստիտուտում, նշանակվել է Բաթումի քաղաքի գլխավոր ճարտարապետ: 1935-ին քսանհինգամյա երիտասարդը փոխադրվում է Մոսկվա, աշխատանքի ընդունվում «Մոսպրոեկտ—2»-ի Լեոնիդ Տեպլիցկու խմբում: Ճանաչված ճարտարապետի ողջ խումբը, այդ թվում և Աշոտ Մնդոյանցը ու ճարտարապետության ուսուցչապետ, արվեստի վաստակավոր գործիչ Վարազդատ Հարությունյանի կինը՝ Գոհար Քանքանյանը նախագծեցին Մոսկվայի Կուրսկի երկաթուղային կայարանի հարևանությամբ կառուցվող մետրոպոլիտենի վերգետնյա և ստորգետնյա դահլիճները և մասնակցեցին կառուցման աշխատանքներին:

Տարիներ անցան... Մոսկվայում բնակվող հայորդու ճարտարապետական մտահղացումների մասին սկսեցին խոսել ամբողջ երկրով մեկ:

Աշոտ Մնդոյանցի և նույն արվեստանոցի ճարտարապետ Միխայիլ Պոսոխինի միջև մի յուրօրինակ համագործակցություն «կնքվեց», որը փարթամորեն աճեց ու տվեց իր հիանալի պտուղները: Նրանք միասին մշակեցին Ամուրի Կոմսոմոլսկ քաղաքի դրամատիկական թատրոնի շենքի նախագիծը և արժանացան Միութենական առաջին կարգի մրցանակի: Ամիսներ հետո, Մնդոյանց-Պոսոխին երկյակի նախագծով մայրաքաղաքում շարք մտավ մանկական երկաթուղու գլխավոր կայարանը:

Երկրորդ աշխարհամարտի ահեղ տարիներին Աշոտ Մնդոյանցի ղեկավարած խումբը ռազմական հատուկ առաջադրանքներ էր կատարում, մասնակցում ավերված շենքերի վերականգնմանը և պաշտպանական կառույցների ստեղծմանը:

1943-ին Աշոտ Մնդոյանցը գլխավորեց «Մոսպրոեկտ—3» նախագծային արվեստանոցը: Այստեղ նա նախագծեց և կյանքի ուղեգիր տվեց ԽՍՀՄ զինված ուժերի նախարարության վարչական շենքին: Դա մի ուրույն ու բարդ առաջադրանք էր: Այն կապված էր նախկին խարխլված շենքի հիմնական վերակառուցման, նոր շինությանը ճարտարապետական ժամանակակից երանգներ տալու հետ: Ամիսներ հետո նա մշակեց երկրի ռազմածովային նավատորմի նախարարության շենքի, Հաղթանակի կոթողի, ինչպես նաև բնակելի և վարչական շենքերի նախագծեր և արժանացավ մայրաքաղաքի ճարտարապետական հասարակայնության բարձր գնահատականին: Մնդոյանցի արվեստանոցի նախագծած վարչահասարակական շենքերն աչքի են ընկնում ճարտարապետական հատկանիշների բազմերանգությամբ, դրանք ակտիվորեն ազդում են քաղաքի հրապարակների, պուրակների և գլխավոր փողոցների ճարտարապետական նկարագրի կազմավորման վրա:

Հետպատերազմյան շրջանում, գործնական առումով, կարևոր նշանակություն ունեցան նրա մշակած պանելային բնակելի տների նախագծերը, որոնք հիմնականում կիրառվեցին Մոսկվայում և նրա մարզում, իսկ հետագայում լայն կիրառություն ստացան երկրում:

Հիսնականի սկզբներին ճարտարապետ Միխայիլ Պոսոխինի հետ նա մշակեց Մոսխորհրդի անվան թատրոնի վերակառուցման նախագիծը: Պոսոխին-Մնդոյանց երկյակի համագործակցությանը մեծ ճանաչում բերեց հատկապես Ապստամբության հրապարակի հարևանությամբ կառուցված բազմահարկ բնակելի տունը, որը նորույթ էր երկրի քաղաքաշինության մեջ: Նախագծի հեղինակներն արժանացան ԽՍՀՄ պետական մրցանակի:

Մնդոյանցը Պոսոխինի և Պոլյովի հետ մասնակցում է Մոսկվայում կառուցվող Պանթեոնի նախագծի համար հայտարարված մրցույթին: Ճարտարապետների եռյակը ներկայացնում է չափազանց հետաքրքիր մի նախագիծ, շահելով առաջին մրցանակ:

Կրեմլի ճարտարապետական բարդ միջավայրում տեղադրված Համագումարների պալատը հանդիսացավ ժամանակակից ճարտարապետության նշանավոր ձեռքբերում: Նրա շինարարությունն սկսվել է 1959-ին և ավարտվել 1961-ին: Այն նախատեսված էր պաշտոնական, հանդիսավոր, հասարակական և միջազգային կարևորագույն միջոցառումներ անցկացնելու համար: Միաժամանակ այն թատերական հանդիսադահլիճ է՝ Ռուսաստանի Դաշնության Մեծ թատրոնի երկրորդ բեմը: Համագումարների պալատը Մնդոյանց-Պոսոխինի ստեղծագործական համագործակցության գլուխգործոցն էր, որը դարակազմիկ ճարտարապետական կոթող լինելով, օրգանապես ներդաշնակվում էր տարածքին:

Հետագայում Մոսկվայի գլխավոր ճարտարապետ Միխայիլ Պոսոխինի և նրա մշտական հեղինակակից Աշոտ Մնդոյանցի համար պատասխանատու առաջադրանք հանդիսացավ մայրաքաղաքի Կալինինի պողոտայի հիմնական վերակառուցումը, ճարտարապետությամբ նոր, այժմեական շենքերի կառուցումը: Ժամանակակիցների կողմից այդ հսկայածավալ աշխատանքի գնահատականը միանշանակ չեղավ: Ըստ էության, քաղաքի մայրուղիներից մեկին քաղաքաշինական նոր որակ տրվեց, որով Կուտուզովյան նորաստեղծ պողոտան «մուտք է գործում» Մոսկվայի կենտրոն: Փողոցը երկու կողմերից կառուցապատվեց 26—28 հարկանի հսկայածավալ բնակելի և վարչական շենքերով, որոնց առաջին հարկերում խանութներ են, ռեստորաններ, սրճարաններ: Քաղաքաշինական այս ինքնատիպ ներդաշնակության բաղկացուցիչ ու ավարտը հանդիսացավ Տնտեսական համագործակցության խորհրդի շենքը: Փողոցի վերջում տեղադրված և Կուտուզովյան պողոտայի հեռանկարում բացվող այս 30 հարկանի շենքն իր ներքին բարդ կառուցվածքով և, արտաքուստ իր «եռաթև» հորինվածքով ճարտարապետական-տարածական շատ հետաքրքիր լուծում է ստացել:

Մեր հայրենակցի և նրա հեղինակակից Պոսոխինի ստեղծագործական համատեղ աշխատանքի կարևոր էջը կառավարական առողջարանի շենքերի համալիրն էր Գագրայից ոչ հեռու գտնվող Պիցունդա ծովահայաց հրվանդանում: Սա հարմարավետ, արդիական ճարտարապետությամբ «շնչող» շենքերի մի անկրկնելի ու բացառիկ համալիր է: 1966-ին, երբ ԽՍՀՄ Գեղարվեստների ակադեմիայի ակադեմիկոս Աշոտ Մնդոյանցը ընդամենը 56 տարեկան էր, լեցուն ստեղծագործական անսահման կարողություններով ու ծրագրերով, կնքեց իր մահկանացուն՝ մեծ վիշտ պատճառելով ճարտարապետական հասարակայնությանն ու, հատկապես տասնամյակների իր գործընկեր, ԽՍՀՄ ժողովրդական ճարտարապետ Միխայիլ Պոսոխինին, որն Աշոտի շիրմաքարին հայերեն և ռուսերեն լեզուներով դաջեց.— «Նա մի կանթեղ էր, որ հայտնվեց մեր ճարտարապետության երկնակամարում»:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԳՐԱՆՏՆԵՐ, ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐ

Weizmann Institute of Science Postdoctoral Fellowships

Fellowships Program
Feinberg Graduate School
Weizmann Institute of Science
P.O. Box 26, Rehovot, 76100 Israel

Բնագիտություն, միկրոկենսաբանություն, մոլեկուլային կենսաբանություն, կենսաքիմիա, կենսաֆիզիկա

Simone and Cino del Duca Foundation

SCDF
10, rue Alfred de Vigny
75008 Paris France

Մոլեկուլային և բջջային կենսաբանություն, ղեղաբանություն

European Molecular Biology Organisation

Dr. J. Tooze, Secretary
EMBO
Postfach 1022.40
69 Heidelberg 1, West Germany

Միայն մոլեկուլային կենսաբանության մասին

Beit Memorial Fellowships

c/o Professor W.G.Spector,
Secretary, Histopathology Department,
St. Bartholomew's Hospital,
London EC1A 7BE, UK

Բժշկության ոլորտի հետազոտություններ

The Jonahthan Djanogly Foundation

Serck house, 60/61 Trafalgar Square,
London WC2N 5DS, UK

Ընդհանուր բարեգործական նպատակներ

European Molecular Biology Organisation (EMBO)

Dr. J. Tooze, Executive Secretary, EMBO
Postfach 1022. 40, 69 Heidelberg I,
West Germany

Միայն մոլեկուլային կենսաբանություն

The Gatsby Charitable Trust

J. L. de Quetteville, 13 New Row, St. Martin's Lane, London WC2N 4LF, UK

Ընդհանուր բարեգործական նպատակներ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՐԿԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՉԱՐԹՈՆՔԻ ՀԱՄԱՐ»

(Սկիզբը՝ 1-ին էջում)

● **Միջնորդ մարմիններ**

Ասոցիացիաները, ոչ կառավարական կազմակերպությունները, արհմիությունները, տնօրենները հանդիսանում են աշխատանքի նոր. հասարակության դերակատարներ:

Իհարկե, չպետք է մոռանալ գոյություն ունեցող արհմիությունները, որոնք պետք է կատարեն իրենց դերը, բայց որպեսզի ապահովվի նրանց անկախությունը պետական ապարատից, արհմիությունների կամ կազմակերպությունների նոր կառույցները, որոնց կարելի է սահմանել որպես ոչ կառավարական կազմակերպություններ, Հայաստանում գտնվում են ստեղծման փուլում:

Ոչ կառավարական կազմակերպությունները, որոնց այսուհետև կարող են կոչվել ասոցիացիա կամ կազմակերպություն, կձևավորեն հենց այդ միջնորդ մարմինները:

Նրանք ակտիվորեն մասնակցում են սոցիալական կառուցվածքի վերակազմավորմանը, որը և թույլ է տալիս պահպանել սոցիալական համերաշխությունը: Նրանք մասնակցում են սոցիալական հարաբերությունների նոր սահմանմանը, ապահովում են անհատի և սոցիալական մարմնի միջև անխուսափելի միջանկյալ օղակի գոյությունը:

Նրանք մի օղակ են կազմում սոցիալական շղթայում, մի կոլեկտիվ խմբավորում, որպեսզի ապահովեն անհատական ներկայությունը հաստատությունների և հասարակական կարծիքի դեմ հանդիման: Նրանք ներշնչում են գաղափարներ, ռազմավարություն և գործունեության եղանակներ:

Աշխատանքի աշխարհում միջնորդ մարմինների վերակառուցումը անհատական պաշտպանվածությունը երաշխավորող նախապայմաններից է:

Ելնելով այն սկզբունքից, որ Միությունը ուժ է, նրանք ձևավորում են կոլեկտիվ և անհատական շահերը պաշտպանող ներկայացուցչական կառուցվածք:

Միջնորդ մարմինները կմասնակցեն օրենսդրության զարգացմանը, քանի որ նրանք պետք է դառնան բանակցությունների և օրինագծերի մշակման գործընթացի գործընկերներ:

● **Պետության դերը**

Պետության պարտականությունն է պաշտպանել քաղաքացիների շահերը: Ուստի նա պետք է նպաստի անկախ կառուցվածքների ի հայտ գալուն, որոնք կոչված են պահպանել այս դերը բոլոր բնագավառներում:

● **Օրենսդրություն**

Աշխատանքային օրենսդրության նորացումը հրամայական պահանջ է դարձել, քանի որ հին, նույնիսկ փոփոխությունների ենթարկված օրենսդրությունը չի համապատասխանում շուկայական տնտեսության և արհմիութենական բազմակարծության նոր պայմաններին:

● Միանգամայն անհրաժեշտ է աշխատանքի իրավունքը հարմարեցնել գործատուների և աշխատողների միջև ձևավորված նոր հարաբերություններին, նպաստել մասնավոր ձեռնարկությունների շրջանակներում աշխատանքային կոլեկտիվի ներկայացուցչության նոր ձևերի ստեղծմանը, պահպանելով իհարկե, գործատուի իշխանությունը: Նոր օրենքը կկանոնակարգի աշխատանքի և աշխատանքի ընդունման վերաբերյալ հարցերը:

● Աշխատանքի օրենսդրության ամբողջական ձևափոխումը արդյունավետ չի լինի առանց վարչական որևէ մարմնի աջակցության, այն է՝ աշխատանքի տեսչության, որի պարտականությունն է վերահսկել և բացատրել աշխատանքի միջազգային նորմերին համապատասխան կիրառվող նորմերը:

● Այնուհետև, ոչ մի կանոնադրություն չի նախատեսված աշխատավորների շահերը ներկայացնելու համար պետական ձեռնարկությունները մասնավոր սեփականության փոխակերպելու գործընթացում: Ուստի, անհրաժեշտ է նոր կյանք հաղորդել կոլեկտիվ խորհրդակցությանը և համաձայնությանը, փոփոխությունների ենթարկելով արհմիությունների ֆունկցիաները, ինչպես նաև նպաստելով աշխատավորների շահերը ներկայացնող նոր մարմինների ի հայտ գալուն:

Նոր սոցիալական հարաբերությունների կազմավորումը կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է, որ բոլոր պարտնյորները ներկայացնեն իրենց գաղափարները և սահմանեն կիրառվելիք հնարավոր գործողությունների միջոցները աշխատանքի աշխարհում, լինի դա պետական թե մասնավոր, սոցիալական համաձայնություն ձեռք բերելու համար:

● **Ֆորում**

Ապրիլի կեսին արդեն ընտրված սոցիալական պարտնյորները կհրավիրվեն մասնակցելու ստորև հիշատակված թեմաների շուրջ բանավեճին:

Եվրոպացի մասնագետներ կհրավիրվեն ներկայացնելու իրենց փորձը և երկխոսության մեջ կմտնեն հայ գործընկերների հետ:

Բանավեճերի համար թեմաների առաջարկություններ.

● Շուկայական տնտեսության և բազմակարծության վրա հիմնված ժողովրդավարության պայմաններում գործատուների և բանվորների իրավունքները և պարտականությունները:

● **Բանակցությունը և միջնորդությունը՝**

— եռակողմ հարաբերություններ, գործատուներ, բանվորներ և պետական իշխանություններ:

— սոցիալական կոնֆլիկտների կանխում և լուծում:

Թեմաների այս անվանացանկը վերջնական չէ:

Նրանց վերլուծությունները և առաջարկությունները կներկայացվեն խորհուրդներ պարունակող հաշվետվության տեսքով, որը հիմք կհանդիսանա խորհրդածությունների և մտորումների համար՝ նոր սոցիալական հարաբերությունների ամբողջական սահմանման նպատակով:

ՀՀ ԳԱԱ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲՈԼՈՐ ԾԱՀԱԳՐԳԻՌ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ՍԻՐՈՎ ՀՐԱՎԻՐՈՒՄ ԵՆՔ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼ ԵՐԿԽՈՍՈՒԹՅԱՆԸ:

Մրցույթ

Ինֆորմատիզացիայի միջազգային ակադեմիան, համաձայն իր կանոնադրության 2—3 կետերի, ակադեմիայի իսկական անդամների և թղթակից անդամների թափուր տեղերի լրացման համար, հայտարարում է մրցույթ՝ հետևյալ ուղղություններով.

— Հիմնարար և կիրառական հետազոտություններ աշխարհաստեղծման ինֆորմացիոն պրոբլեմների, ինֆորմացիոլոգիայի, տիեզերագիտության, կոսմոքիմիայի, ռադիոաստղագիտության, ռադիոֆիզիկայի, տիեզերագնացության, աստղագիտության, մաթեմատիկայի, երկրաբանության, օվկիանոսագիտության, ֆիզիկայի, քիմիայի, կենսաբանության, նոոսֆերայի, գենետիկայի, կենսաֆիզիկայի, բժշկության, էկոլոգիայի գծով (15, 18)*:

— Ինֆորմացիոն պրոցեսները ու տեխնոլոգիաները տիեզերքի միկրո և մակրո աշխարհներում, տիեզերքի ինֆորմացիոն մոդելը (աշխարհի ֆիզիկական քարտեզը), տիեզերքի ինֆորմացիոն կոդը (5,8):

— Արտերկրային տիեզերական քաղաքակրթությունների հետազոտություններ և որոնում (5,8):

— Ժողովրդական բժշկությունը և մարդու թաքնված ընդունակությունների բացահայտում (5,8).

— Հիդրոէներգետիկ, ջերմային, միջուկային և էներգիայի ուրիշ աղբյուրներ (5,8).

— Հանքային հանածոների ստորջրյա, ստորգետնյա, վերերկրյա և տիեզերական հանույթ (10,12).

— Մշակույթ, պատմություն, փիլիսոփայություն, սոցիոլոգիա, մանկավարժություն, ժուռնալիստիկա, հրատարակչական գործունեություն, կրոն, գեղանկարչություն, արվեստ, ռադիո, հեռուստատեսություն, աստղագիտություն, ուֆոլոգիա, կինո, գրադարանային գործ, արխիվատեղեկատվական տնտեսություն, տուրիզմ, ֆիզիկական կուլտուրա, սպորտ, մարդու օրգանիզմի պրոֆիլակտիկայի և առողջացման մեթոդներ (12,15).

— Քաղաքացիական, քրեական և պետական իրավունք. քաղաքների, տարածաշրջանների, երկրների, համաշխարհային ընկերակցության հասարակական-քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական և էկոլոգիական պրոբլեմներ (10,12).

— ֆինանսներ, վարկ, փոխանակագրություն (10,12).

— Ստորգետնյա, վերգետնյա և տիեզերական կապ. ավտոմատիկա, հեռուստամեխանիկա, ռադիոտեխնիկա, էլեկտրոնիկա, ռոբոտային տեխնիկա, հաշվողական տեխնիկա, հեռուստակապ, էլեկտրոնային փոստ, հեռատիպային և փոստային կապ. հակախափանումային պաշտպանություն, ինֆորմացիոն անվտանգության մեթոդոլոգիա (15,18).

— Հետազոտություններ ինֆորմացիոն քաղաքականության և համաշխարհային միասնական ինֆորմացիոն ընկերակցության ձևավորման բնագավառում (3,5).

— Համաշխարհային ընկերակցության, ազգաբնակչության, ձեռնարկությունների, կազմակերպությունների և կոմերցիոն կառույցների կապային, ինֆորմացիոն և հաշվողական ծառայությունների ապահովման համար համապարփակ ինֆորմացիոն-հաշվողական համակարգի ստեղծում (8,10).

— Ինտելեկտուալ ներկոմպյուտերային և տրանսպյուտերային ցանցեր և համակարգեր (2,3).

— Հետազոտություններ մարդկային գործունեության բազմապիսի ոլորտների մաթեմատիկական և կոմպյուտերային մոդելավորման տեսության, մեթոդոլոգիայի, տեխնոլոգիայի և այլ միջոցների ասպարեզում (5,8).

— Հետազոտություններ մեքենաշինության, մետալուրգիայի, տրանսպորտի, բիզնեսի, արդյունաբերության, ոչ արդյունաբերական ոլորտի, պաշտպանության, իրավապահպան և պետական մարմինների, գյուղատնտեսության, անտառային, կոմունալ տնտեսության, հասարակական սննդի, կենցաղսպասարկման, կրթության, գիտության, արտաքին առևտրական կապերի, առևտրի, մարդկային գործունեության և ժողովրդական տնտեսության բոլոր ոլորտների ինֆորմատիզացիայի ասպարեզում (15,20):

Ինֆորմատիզացիայի միջազգային ակադեմիայի ակադեմիկոսների և թղթակից-անդամների առաջադրելու իրավունքը վերապահված է գիտական կազմակերպություններին և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների գիտական խորհուրդներին, հասարակական կազմակերպությունների, հաստատությունների, ձեռնարկությունների խորհուրդներին, ինչպես նաև Ինֆորմատիզացիայի միջազգային ակադեմիայի, Ռուսաստանի ազգային ակադեմիայի և աշխարհի բոլոր երկրների ազգային ակադեմիաների իսկական անդամներին և թղթակից-անդամներին:

Մրցույթին մասնակցելու ցանկություն ունեցողները ներկայացնում են հետևյալ փաստաթղթերը (1 օրինակից). մրցույթին մասնակցելու մասին դիմում ԻՄԱ-ի պրեզիդենտին, առաջադրող կազմակերպության կամ համապատասխան ակադեմիաների անդամների երաշխավորագիրը, կադրերի հաշվառման անձնական քարտ, աշխատությունների վավերացված ցանկը, գիտական աստիճան շնորհելու մասին դիպլոմների, գիտական աստիճանի վկայականների վավերացված պատճենները, ղեկավարության տեղեկանքը թեկնածուի գիտակազմակերպչական գործունեության մասին, ակադեմիայում թեկնածուի անձնական աշխատանքային ծրագիրը և 3 լուսանկար 4×6 սմ չափսի:

Մրցույթին մասնակցելու նյութերն ընդունվում են հետևյալ հասցեով. Ռուսաստան, 103009, Մոսկվա, Տվերսկայա փողոց 5/6, Ինֆորմատիզացիայի միջազգային ակադեմիա:

Տեղեկությունների համար զանգահարել՝ 203-90-47, 203-81-68 հեռախոսահամարներով: Ֆաքս՝ 2000260:

* Փակագծերում նշված թվերից առաջինը ցույց է տալիս իսկական անդամների թափուր տեղերի քանակը, իսկ երկրորդ թիվը՝ թղթակից անդամների թափուր տեղերի քանակը:

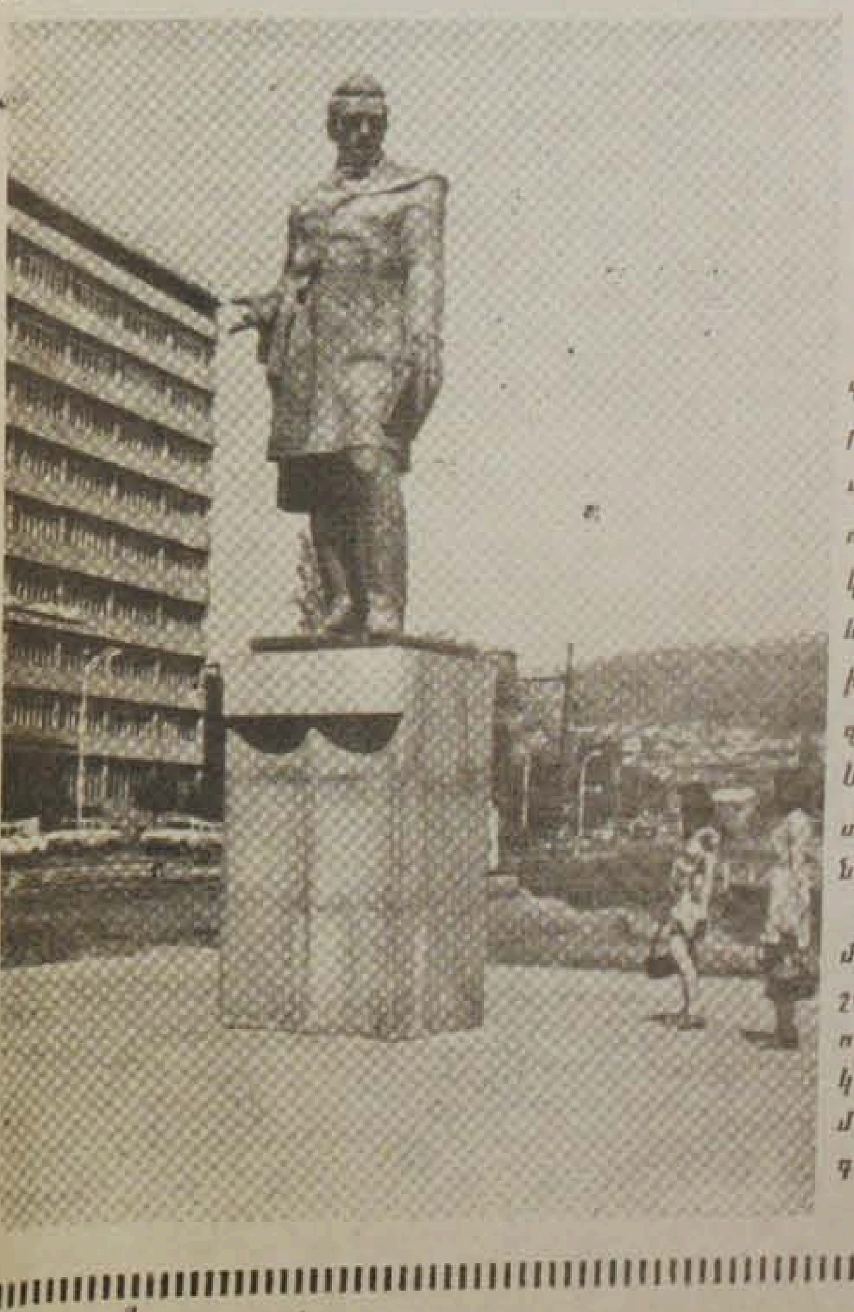

Ալեքսանդր Գրիբոեդով.

Ծննդյան 200-ամյակը

Լրացավ հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ, գրող, դիվանագետ Ալեքսանդր Գրիբոեդովի ծննդյան 200 տարին: Շատերն են լսել նրա հայօգուտ գործունեության մասին, բայց քչերը գիտեն, որ ռուս ականավոր գրողն ու հրապարակախոսը մինչև Պարսկաստանում ռուսական ներկայացուցիչ նշանակվելը, եկել է Հայաստան, և ռուսական բանակի կազմում մասնակցել բոլոր գլխավոր ճակատամարտերին, այդ թվում և Երևանի ազատագրության կռիվներին: Ապա որպես դիվանագետ, Ա. Գրիբոեդովը հսկայական ավանդ ունի դեպի Հայաստան ներգաղթ կազմակերպելու, հայերի կյանքի ու ունեցվածքի պաշտպանման գործում:

Ժամանակի ամենակրթված ու ամենահմայիչ մարդը, տաղանդավոր գրողն ու դիվանագետը վառ հուշեր է թողել հայոց սրտերում: Նրա նկատմամբ սիրո ու հարգանքի տուրք է և այս հուշարձանը՝ Երևանի կենտրոնում, որտեղից միշտ երևում է Արարատը, որի մասին նա գրում էր. «Անամպ Արարատը իր ամբողջ գեղեցկությամբ հասնում է մինչև երկնից կապույտը»:

Ձյունաշատ ձմեռ...

Իսկ գարնան գալուն մնացել է ընդամենը մեկ ամիս...

Աստղագուշակ

Ջ ր հ ո ս

(ՀՈՒՆՎԱՐԻ 20— ՓԵՏՐՎԱՐԻ 19-Ը)

Առանձնապես ինքնասեր ես, թեև միշտ ձգտում ես ամենաբարձրին: Սիրում ես [illegible] օգտակար զբաղմունք ունենալ, կարեկցող ես դժբախտների հանդեպ: Ուզում ես, որ բոլորը կարողանան հասկանալ ու գնահատել այն, ինչ լավ է ու առաջավոր, որովհետև ինքդ առաջադեմ հայացքներ ունես:

Ընդհանուր պահանջ ես [illegible] զարգացնելու ստեղծագործական հակումներդ՝ նոր գործեր ձեռնարկելու կամ նոր գաղափարներ իրականացնելու համար:

Մարդիկ դժվարանում են գուշակել հաջորդ քայլդ, որովհետև չես կիսվում:

Հագուստի հարցում չես ձգտում նմանվել ուրիշներին, ցույց ես տալիս անհատականություն, որն արտահայտվում է նաև քո խոսքերում և արարքներում:

Ընդհանրապես առողջ կազմվածք ունես, ու չնայած ամուր կազմվածքին, հիվանդություններին տեղի չես տալիս:

Ֆիզիկապես խոցելի տեղերդ ոտքերդ են, ջղային խանգարումները, արյան ճնշումը և կարմիր գնդիկների նվազումը:

«Ջրհոսը» ընդհանրապես անձի արտաքին ունի՝ գեղեցիկ գլուխ, լայն ճակատ և հատկապես՝ խոսուն աչքեր: «Ջրհոսի» կանայք արժանավոր հմայք ունեն, մի փոքր եթերային են և սովորաբար մտավոր զբաղմունքի տեր:

«Ջրհոսը» սիրում է զբաղվել այնպիսի գործով, որ կապ ունի մշակույթի հետ. գործը կատարում է արագ, առանց ուժերի լարման: Ատում է հրահանգներ:

Ջրհոսները ցանկացած կոլեկտիվում արժեքավոր մարդիկ են:

Եթե «Ջրհոսի» լավագույն կողմն է, արտասովոր այն, ինչ հրապուրում է նրան: Նա կարողանում է հետաքրքիր պատմություններ հյուսել և դառնալ լավ ընկեր: Կարող է և հմուտ լինել գծագրության, երաժշտության և գրականության ասպարեզում:

Ահա ինչու «Ջրհոսը» պիտի միշտ կատարելագործի ստեղծագործական ունակությունները:

Դրամը նրա համար միջոց է նպատակին հասնելու: Ո՛չ շռայլ է, ոչ էլ սակավապետ: Ունի փառասիրություն և ձիրք, սակայն դրանք միշտ չի օգտագործում: Հարստությունն ու պատիվը նրա համար ընդունելի են, սակայն չի գտնում, որ դրանք ձեռք բերելու համար պիտի շատ ջանք թափել:

Տան և ընտանիքի հանդեպ խորը զգացում ունի, սակայն փորձում է անկախ լինել:

«Ջրհոսը» ուրախ մարդ է, հարաբերությունները բարեկամների, գործընկերների և սիրելիների հետ՝ հոյակապ են: Շփվող է և ընկերական: Ներողամիտ է իր հետ վատ վարվողների նկատմամբ: Բարեկամությունը գնահատվում է բոլոր նրանց կողմից, որոնք նրան ճանաչելու շնորհ ունեն:

Հակառակ սեռի համար գրավիչ է, և կարող է բազմաթիվ արկածներ ունենալ: Սիրած անձի մեջ մտավոր հետաքրքրություններ է որոնում և եթե գտնում է մտավորական կյանքի ընկեր՝ մշտապես հավատարիմ է մնում նրան:

Սովորաբար ամուսնական կյանքը խաղաղ է: Չի ուզում տանը իշխող լինել, սակայն եթե հնազանդություն պարտադրեն՝ կընդվզի:

«Ջրհոսի» ամուսինը ազնիվ է, առատաձեռն: Նա միշտ նրբանկատ է, ազնվաբարո:

Նրա ամուսնական կյանքը շատ ավելի բախտավոր է, եթե ամուսնացած է մտավորական կնոջ հետ:

«Ջրհոսի» կինը մտավորական է, համարձակ, հաճախ մեծ ձիրքի տեր. Նա կարող է առանց դանդաղվելու և հոգնելու աշխատել ամբողջ օրը: Ավելի շատ տանտիկին է, որն իր տունը դարձնում է ընկերական շրջապատի կենտրոն: Նա ընդունակ է տառապել, քան միշտ պատճառել ուրիշներին: Զգացմունքներով շատ ներդաշնակ է և հավասարակշռված: Նա որպես կին ավելի կբարձրանա, եթե ամուսնացած լինի խելացի մարդու հետ և աջակից լինի նրա գործերին:

«Ջրհոսի» դրական հատկանիշները:

Շիտակ բնավորություն ունի, խելացի է և հաճելի: Ուժեղ կամքի տեր է և վճռական՝ գործի նկատմամբ: Ունի սուր միտք և հորինելու շնորհ: Ճշմարտությունն ու անկեղծությունը նրա համար թանկ ըմբռնումներ են: Գիտի, թե ինչ է անելու, սակայն երբեմն շատ դյուրին է պատճառներ գտնում մտադրվածը չանելու համար: Սիրում է ճանապարհորդել:

Թույլ «Ջրհոսը» կարող է ունենալ հետևյալ բացասական հատկանիշները:

Կարող է լինել անկայուն, անվստահելի: Հետաքրքրասիրությամբ և հոգնեցնող միջամտություններով այնքան նեղություն է պատճառում, որ մեծ ջանքեր են պետք ստեղծված խառնաշփոթությունները կարգավորելու համար:

Եթե ոտնահարվի նրա անկախությունը, կարող է ընդվզել և կրքոտ վիճել: Չի սիրում քննադատվել: Ավելի հաջողակ կարող է լինել, եթե փոքր ինչ գործնական և պակաս իդեալիստ լինի:

«Ջրհոսը» համատեղելի է Ձկան, Խոյի, Երկվորյակի, Կշեռքի, Աղեղնավորի և Այծեղջյուրի հետ:

Անհամատեղելի է Ցուլի, Առյուծի և Կարիճի հետ:

«Ջրհոսի» նախասիրությունները.

Գույնը՝ բաց կապույտ, թիվը՝ 4 և 8, օրը՝ չորեքշաբթի, քարը՝ մեղեսիկ, մետաղը՝ ուրանիում, բնակավայրը՝ մեծ քաղաքներ:

Ի գիտություն «Նպատակի» ընթերցողների

«ՆՊԱՏԱԿ» ԹԵՐԹԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է «ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ» ԲՈԼՈՐ ԿՐՊԱԿՆԵՐՈՒՄ: ԹԵՐԹԻ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԱՐՑՈՎ ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՆՔ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ԴԻՄԵԼ:

«ՆՊԱՏԱԿ»

Ազգին նվիրված մի կյանք

(ԱՐԱ ԲԵՐՔՅԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՎ)

Մեկ տարի առաջ, 1994 թ. փետրվարի 5-ին Հայաստանից հեռու, Գերմանիայի Վիզբադեն քաղաքում (60 տարեկան հասակում) հանկարծամահ եղավ՝ հայ ազգային գործիչ, դոկտոր-ինժեներ, ճարտարապետ Արա Բերքյանը (Բիլուզիկյանը): Իր ապրած կյանքում նա ճարտարագետ կամուրջ եղավ սփյուռքի և հայրենիքի միջև: Հայ մշակույթի դեսպանն էր Գերմանիայում: Աստծո պարգևված բազում շնորհները՝ ճարտարապետ, գրող, նկարիչ, պատմաբան, հռետոր, նա ի սպաս դրեց օտար ափերում հայոց պատմությանն ու ճարտարապետությանը՝ ինչպես գերման ժողովրդին, այնպես էլ աշխարհին ներկայացնելու հայությանը, գերմանահայ հարաբերությունները վերստին նորոգելու, հայ լեզվին ու հավատքին, վառ պահելու հայ դատը, մասնավորապես Արցախի արդար պայքարը, հայրենիքին զորավիգ լինելու գործին:

Արա Բերքյանը ծնվել է Բեյրութում, որտեղ շատ տարագիր հայերի նման հաստատվել էին մարաշցի հոր՝ Ժան Բիլուզիկյանի և տիգրանակերտցի մոր՝ Թագուհի Սարաֆյանի գերդաստանները: Հայ ազգային ոգու հյութառատ սերմերը ստացել էր թե՛ ծնողներից, թե՛ Բեյրութի հայկական մշակույթից, թե՛ Ջավարյան միությունից և ՀՄԸՄ-ից, վերջիններիս անդամ էր եղել: Թեպետ հայկական ճեմարան չէր ավարտել, սակայն ճեմարանի պրոֆեսոր Փանոսից ստացած մասնավոր դասերով կատարյալ էր տիրապետում մայրենիին:

Սկզբնական կրթությունը ստացել է Բեյրութի ֆրանսիական գիմնազիայում: Այնուհետև ուսումը շարունակել է տեղի ամերիկյան համալսարանում՝ ստանալով ինժեներ-ճարտարապետի մասնագիտություն:

Քույրը՝ Սեդան, զարմացած է մինչև օրս էլ, թե ինչպես ցանկություն առաջացավ պատանի Արայի հոգում Գերմանիա մեկնելու, չտիրապետելով լեզվին, մինչդեռ կատարյալ էր տիրապետում ֆրանսերենին և անգլերենին: Գուցե՝ գերմանական կրթություն ստացած մոր պատմածները սեր ներարկեցին:

1957-ից մեկնել է Գերմանիա: Գերմաներենին տիրապետելուց հետո, 1958—61 թթ. ուսանել է Մյունխենի և Ախենի տեխնիկական համալսարաններում:

1976 թ. Դարմշտադտի տեխնիկական համալսարանում պաշտպանել է «Միջնադարյան Հայաստանի պաշտպանական շինությունները» թեզը՝ ստանալով դոկտոր-ինժեների գիտական աստիճան:

Նա տարիներ շարունակ աշխատել է գերմանական առանձին ընկերություններում (Մյունխեն, Ախեն, Մայնց) որպես ճարտարապետ, ինժեներ, իսկ 1988—93 թթ.՝ Վիզբադենի քաղաքապետարանի ճարտարապետ:

Ազգին նվիրված հայ էր Ա. Բերքյանը, ազգային ոգին արթուն պահող մարդ: Այս խնդիրն այնքան էլ հեշտ չէր իրականացնել մեզ համար ոչ նպաստավոր պայմաններում՝ Գերմանիայում: Երկրորդ՝ քիչ թվով հայերն էլ ցրված էին երկրով մեկ և երրորդ, հայության ճնշող մեծամասնությունը գաղթել էր Թուրքիայից, որտեղ զրկված էր եղել մայրենի լեզվին ու մշակույթին հաղորդակից լինելու հնարավորությունից: Արթնացնել հայրենակիցներին, մոտեցնել նրանց հայ ակունքներին, սնել նրանց հայ արմատների հյութառատ ավիշից, միաժամանակ վերստին նորոգել հայ-գերմանական հարաբերությունները: Սա Ա. Բերքյանի կյանքի նպատակն էր:

Այս առնչին, անշուշտ, մեծապես կօգներ հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ ու նվիրյալ Յ. Լեփսիուսի կողմից 1914 թ. ստեղծված գերմանա-հայկական ընկերության վերաբացումը (այն լուծարվել էր 1956-ին), որի գաղափարն էլ 60-ականներին առաջինը ծնվեց Արա Բերքյանի մեջ: Հավատով տոգորված, պայքարող մարտիկի համառությամբ նա հաղթահարել է այդ ճանապարհի բազում խոչընդոտներ, ի վերջո, 1971 թ. վերաբացվել է ընկերությունը: Այս գործում նրան մեծապես օգնել և քաջալերել են գերմանացի շատ հայասեր գիտնականներ՝ Մայնցի համալսարանի պրոֆեսոր Ա. Հիլցմանը, Հայդելբերգի համալսարանի պրոֆեսոր Ֆ. Հայերը, 60-ականներին Արևմտյան Գերմանիայի պետական քարտուղար, դոկտոր, իրավաբան Հ. Գլոպքեն, կողքին են եղել հայ նվիրյալ երիտասարդներ՝ Ջեյմս Գասնուզյանը՝ Մուսա լեռան հերոսամարտի մասնակցի որդին, ճարտարապետ Արմեն Հախնազարյանը, Մարիանա, Ծովակ Հովասափյանները և էլի ուրիշներ: 1989 թ., երբ հանդիսավոր նշվել է գերմանա-հայկական ընկերության 75-ամյակը, Ա. Բերքյանը և պրոֆ. Ֆ. Հայերն, իրենց անխոնջ աշխատանքի համար (ընկերությանը նոր կյանք պարգևելու գործում), ընտրվել են այդ ընկերության պատվավոր անդամներ:

Գերմանահայ գաղութին լրատվության նպատակով, նրա ջանքերով լույս է ընծայվել «Հայ-գերմանական թղթակցությունն» հանդեսը, որի առաջին խմբագիրն է եղել նա:

Շատ են այն հայանպաստ աշխատանքները, որոնց նախաձեռնողն ու անդրանիկ ղեկավարն է եղել Ա. Բերքյանը. Հեսենի հայ մշակութային միության հիմնադիր, առաջին նախագահ, Հեսենի և Հայաստանի հուշարձանների փրկության կոմիտեի փոխնախագահ, Մայնցի հայկական համայնքի նախագահ և այլն:

— Արա Բերքյանը գերմանա-հայկական ընկերության հոգին էր, ինչպես նաև հայկական տեղեկատու բյուրոն,— հետագայում Ա. Բերքյանի մասին գրել է նոր վերաբացված ընկերության նախագահ, պրոֆեսոր Ֆ. Հայերը:

Հայկական կյանքը եռանդով սկսել է բուռն թափ առնել գերմանական հողում, անցկացվել են հայկական մշակույթի ցուցահանդեսներ ու շաբաթներ, տոներ, հանդիպումներ հայրենիքի և սփյուռքի մշակութային գործիչների հետ, և ինքը եղել է այդ ամենի նախաձեռնող-կազմակերպիչը, թարգմանն ու ռեֆերենտը:

Այս ամենը հետագայում նա ամբողջացրել, ի մի է բերել և հեղինակակից Էնն Մայերի հետ նյութ դարձրել հայ-գերման առնչությունների պատմական ու փաստագրական մեծարժեք «Հռենոսի և Արաքսի միջև կամ 900 տարվա գերմանա-հայ հարաբերությունները» գրքի համար:

Ճակատագրի կամոք, Ա. Բերքյանը ծնվել է հայրենիքից հեռու, բայց Հայաստան երկրի սերը բուռն էր արմատավորվել նրա մեջ, իսկ Հայաստանը նրա միակ ու իսկական հայրենիքն էր: Այդ սերն էր, որ 1968-ից նրան շարունակ Հայաստան էր բերում: Այստեղ մոտիկից ծանոթացել է պրոֆ. Վարազդատ Հարությունյանի հետ: Վերջինս այսօր էլ սիրով հիշում է Բերքյան-հայի, մարդու, ճարտարապետի հետ առաջին հանդիպումը:

«Հարազատ ժողովրդի ճարտարապետական ժառանգության ուսումնասիրման տենչը քառորդ դար առաջ նրան Հայաստան բերեց: Ծանոթացանք և հայտնեց, որ զբաղված է միջնադարյան Հայաստանի բերդերի և ամրաշինական արվեստի ուսումնասիրմամբ, խնդրեց խորհրդատու լինել, տրամադրել նյութեր, ծանոթացնել Հայաստանում գտնվող մի քանի բերդերի: Արայի հետ բարձրացանք լեռները, եղանք Ամբերդում, Բջնիում, Սմբատաբերդում: Նյութերի հարուստ պաշարով մեկնեց Բերքյանը: Իմացա, որ հայցել է դոկտորի աստիճան, թեման ընտրելով միջնադարյան Հայաստանի պաշտպանական բերդամրոցները, ապա այն հրատարակեց որպես մենագրություն... Արա Բերքյանին հանդիպում էի ոչ միայն Հայաստանում, այլև հայ արվեստին նվիրված միջազգային գիտաժողովներում, ավելի շատ՝ Իտալիայում: Այդպիսի մի գիտաժողովում, 1988-ին Վենետիկում նա ելույթ ունեցավ ոմանց տարօրինակ թվացող թեմայով՝ հայ վարպետների մասնակցությունը Գերմանիայի որոշ հուշարձանների կառուցմանը: Որպես ապացույց, նա խնամքով հավաքել էր քարերի վրա հայ վարպետների թողած նշումները, նաև հայերեն տառաձևերը:

Նա ոչ միայն պեղում, դարերի խորքից դուրս էր բերում հայ ճարտարապետության կամ հայ-գերմանական առնչությունների չուսումնասիրված էջեր, այլև զգոն, ուշադիր հետևում էր օտարալեզու մամուլում հայ մշակույթի մասին սպրդող թյուր տեղեկություններին և անհապաղ արձագանքում»:

Կրկին վկայում է պրոֆ. Վ. Հարությունյանը. «Բարեկամս (Ա. Բերքյանը) մի գարնան նամակ ուղղեց ինձ՝ հայտնելով, որ Էդիտ Նոյբաուերի վրացական ճարտարապետության նվիրված գրքում նենգափոխված են հայ-վրացական ճարտարապետության առնչությունները, առանձին հուշարձանների կառուցման թվագրությունները: Արա Բերքյանը ճշմարտությամբ զինված հանդես եկավ, նաև պահանջեց հեղինակից, որ իր խոսքն ասի: Հեղինակը մեղանչեց և խոստովանեց, որ դա կատարել է խորհրդային վրացի գիտնականների թելադրությամբ»:

1993 թ. Արա Բերքյանը վերջին անգամ այցելեց Հայաստան, առաջին անգամ եղավ Արցախում (Ստեփանակերտ, Շուշի, Գանձասար), որի պատմա-ճարտարապետական հուշարձանների մասին գիտեր մինչև ուղն ու ծուծը: Մայնցի հայկական համայնքի օգնությունն էր բերել: Ի դեպ, այդ ամենը նկարահանվեց և ցուցադրվեց համայնքում: Հիացել էր Արցախի բնությամբ և հուշարձաններով, և այնտեղ էլ որոշեց երկու-երեք տարուց վերադառնալ Արցախ՝ Շուշիում ապրելու: «Կնախանձեմ Շուշիում ապրողներին...»,— ասել էր մի հարցազրույցում:

Ցավոք, շատ իղձերի ու ծրագրերի թվում չհասցրեց շուշեցի դառնալ: Չհասցրեց հրատարակված տեսնել «Հայկական բերդեր և ամրացված վանքեր» հարուստ նյութերով հագեցված նոր գիրքը:

Արա Բերքյան հային, մարդուն և գիտնականին ամբողջական կարող է ներկայացնել նրա հարուստ անձնական արխիվը, որը դեռ ուսումնասիրված չէ, և այն իր վերջին հանգրվանը կգտնի մայր հայրենիքում:

ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

Սփյուռքահայ անվանի ճարտարապետ, հայկական հուշարձանների հետազոտող, հասարակական գործիչ Արա Բերքյանի (Գերմանիա, Վիզբադեն) մահվան տարելիցի առթիվ խմբագրություն այցելեց նրա այրին, տիկին Լիզա Բերքյան-Աբրահամյանը և ամուսնու մահվան տարելիցի առթիվ «Նպատակին» հանձնեց 25 հազար դրամի օգնություն:

Շնորհակալություն՝ օգնության և Արա Բերքյանի մասին նյութեր տրամադրելու համար:

Տաթևիկ Լավրենտի ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

Հիշարժան տարեթվեր

Էլեկտրաէներգիայի, ջեռուցման և տպագրական որոշ նյութերի բացակայության պատճառով, վերջին տարիներին ազգային գրադարանի «Հիշարժան տարեթվեր» մատենագիտական նյութերի ժողովածուները ուշ են լույս տեսնում, տեղ չեն հասնում ժամանակին, և ըստ էության, չեն ծառայում իրենց նպատակին:

Նկատի ունենալով այդ հանգամանքը, և ելնելով գործի շահերից, մշակույթի օջախների, ուսումնական հաստատությունների, ստեղծագործական միությունների աշխատողներին օգնելու նպատակով, փորձում ենք ներկայացնել հիշարժան տարեթվերի ցանկը՝ աշխատանքները պլանավորելիս և համապատասխան միջոցառումներ կազմակերպելիս օգտագործելու համար:

Քանի որ շենքերը չեն ջեռուցվում և շատ տեղերում գրեթե չեն ապահովվում աշխատանքային պայմաններ, ապա առաջին եռամսյակի հիշարժան տարեթվերին նվիրված միջոցառումներ կարելի է կազմակերպել մարտ ամսից հետո, իսկ մինչ այդ, հնարավորության դեպքում, անհրաժեշտ է կատարել նախապատրաստական աշխատանքներ:

Հրաչյա ՀՈՒՆԱՆՅԱՆ

Ազգային գրադարանի գլխավոր գրադարանավար

ՀՈՒՆՎԱՐ

Ալեքսանդր Գրիբոյեդով (4.1.1795—30.1.1829)— գրող, դիվանագետ, ծննդյան 200-ամյակ.

Գարեգին Բես (5.1.1910—1986)— արձակագիր, դրամատուրգ, թարգմանիչ, ծննդյան 85-ամյակ.

Օֆելյա Համբարձումյան (9.1.1925)— երգչուհի, ծննդյան 70-ամյակ.

Սուրեն Այվազյան (9.1.1915—1981)— արձակագիր, ծննդյան 80-ամյակ.

Սողոմոն Տարոնցի (9.1.1905—1971)— բանաստեղծ, արձակագիր, թարգմանիչ, ծննդյան 90-ամյակ.

Իգոր Ներսեսով (24.1.1920)— երկրաչափագետ, ծննդյան 75-ամյակ.

Աշոտ Շայրոն (26.1.1905—1982)— բանաստեղծ, արձակագիր, դրամատուրգ, ծննդյան 90-ամյակ.

Վահան Տերյան (28.1.1885—7.1.1920)— բանաստեղծ, գրակ. հասարակ. գործիչ, ծննդյան 110-ամյակ:

ՓԵՏՐՎԱՐ

Կոստան Զարյան (2.2.1885—1969)— բանաստեղծ, արձակագիր, արվեստաբան, ծննդյան 110-ամյակ.

Ներսես Աշտարակեցի (18.2.1770—13.2.1851)— ազգային-ազատագրական շարժման գործիչ, ծննդյան 225-ամյակ.

Ռուբեն Սևակ (Ռուբեն Չիլինկիրյան) (15.2.1885—26.8.1915)— բժիշկ, բանաստեղծ, արձակագիր, ծննդյան 110-ամյակ.

Պահարե (Հայկ Պետրոսյան), 15.2.1895—1968)— բանաստեղծ, դերասան, ծննդյան 100-ամյակ.

Զորավար Անդրանիկ (Անդրանիկ Օզանյան, 25.2.1865—31.8.1927)— զորավար, ազգային հերոս, ծննդյան 130-ամյակ.

Լևոն Հովհաննիսյան (26.2.1885—11.5.1970)— բժիշկ, ծննդյան 110-ամյակ.

Գրիգոր Արծրունի (27.2.1845—19.12.1892)— հրապարակախոս, գրաքննադատ, ծննդյան 150-ամյակ.

Րաֆֆի (Հակոբ Մելիք-Հակոբյան, 1835—1888)— արձակագիր, հրապարակախոս, ծննդյան 160-ամյակ:

ՄԱՐՏ

Վարդ Բդոյան (4.3.1910—19.2.1986), ազգագրագետ, ծննդյան 85-ամյակ.

Մանուկ Աբեղյան (5.3.1865—1944)— բանասեր, գրականագետ, լեզվաբան, ծննդյան 130-ամյակ.

Փանոս Թերլեմեզյան (11.3.1865—30.4.1941)— նկարիչ, ծննդյան 130-ամյակ.

Ալեքսեյ Ջիվիլեգով (14.3.1875—14.12.1952)— պատմաբան, արվեստաբան, ծննդյան 120-ամյակ.

Անտոն Մայիլյան (16.3.1880—20.4.1942)— կոմպոզիտոր, խմբավար, մանկավարժ, ծննդյան 115-ամյակ.

Գառնիկ Ադդարյան (28.3.1925—30.11.1986)— բանաստեղծ, հրապարակախոս, ծննդյան 70-ամյակ:

Ռ. Ե. Մովսեսյան

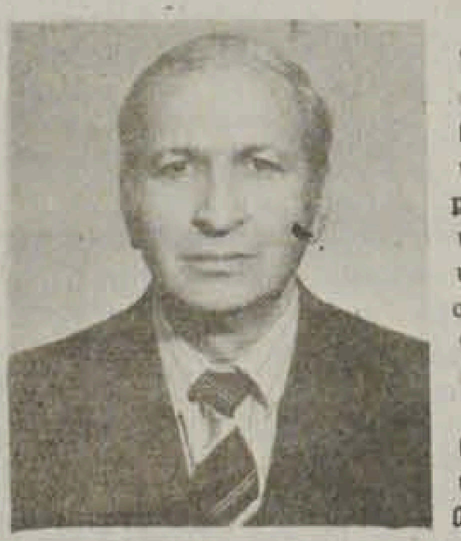

Հայ գիտությունը ծանր կորուստ կրեց. կյանքից անժամանակ հեռացավ Հայաստանի ազգային ակադեմիայի ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտի փոխտնօրեն Ռուբեն Եղիշեի Մովսեսյանը:

Ռ. Մովսեսյանը ծնվել է 1940 թ. ապրիլի 15-ին, Երևանում: 1957 թ. ավարտել է Չարենցի անվան միջնակարգ դպրոցը և ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկայի ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1962-ին: Ասպիրանտական ուսումն անցել է Մոսկվայի համալսարանում, ուր և 1967 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա՝ «Էլիպսոիդալ բաշխման ֆունկցիայով սիստեմների հատկությունները» թեմայով: Նույն թվականից անցել է դասախոսական աշխատանքի Երևանի պետական համալսարանում:

Ռ. Մովսեսյանը 1970—1973 թվականներին մասնակցել է Գորիսում հայկական մանկավարժական ինստիտուտի մասնաճյուղի կազմակերպման աշխատանքներին: Այնտեղ ըսկզբում աշխատել է որպես դասախոս և ապա մասնաճյուղի պրոռեկտոր:

1973 թվականից մինչև կյանքի վերջը Ռ. Մովսեսյանը աշխատել է ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում, իսկ վերջին ավելի քան տասը տարին եղել է ինստիտուտի գիտության գծով փոխտնօրեն՝ հաջողությամբ զուգակցելով գիտական և կազմակերպչական աշխատանքները:

Խիստ ծանրաբեռնված լինելով ինստիտուտի ընթացիկ աշխատանքներով, նա ժամանակ էր գտնում զբաղվելու նաև գիտական հետազոտություններով: Ռ. Ե. Մովսեսյանի ղեկավարությամբ և անմիջական մասնակցությամբ ինստիտուտում կատարվել են աշխատանքներ և հրապարակվել են մի շարք հոդվածներ՝ նվիրված գազերում և բյուրեղներում լազերային ճառագայթների ազդեցության տակ ոչ գծային օպտիկական երևույթների, ինդուկտված մագնիսական մոմենտների ուսումնասիրությանը:

Ռ. Մովսեսյանը վայելում էր աշխատակիցների և ընկերների սերն ու հարգանքը: Ովքեր գոնե մեկ անգամ գործ են ունեցել Մովսեսյանի հետ, միշտ կհիշեն նրա անպաճույճ և բարի վերաբերմունքը, աշխատակիցներին օգնելու և ընդառաջելու մշտական պատրաստակամությունը: Նա ընտանիքում սիրված հայր էր և ամուսին:

Ռուբեն Մովսեսյանի բարի հիշատակը միշտ վառ կմնա նրա ընկերների և աշխատակիցների սրտում:

ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիկամաթեմատիկական և տեխնիկական գիտությունների բաժանմունք

Ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտ

Գլխավոր խմբագիր՝ Վլադիմիր ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՑԵՆ. Երևան—19, Մարշալ Բաղրամյան 24 բ, հեռախոս՝ 22-44-26: Ինդեքս՝ 69288, Գրանցման վկայական 388:

Թերթը տպագրվել է ՀՀ կառավարության «Պարբերական» հրատարակչությունում: Հասցեն՝ Արշակունյաց 2: Ստորագրված է տպագրության 1.02.1995 թ.: